

Rapport 2004:7

Konjunkturbedömning för den kommunala sektorn

Hösten 2004

The logo for ÅSUB, consisting of the letters 'ÅSUB' in a bold, white, sans-serif font. The letters are set against a dark blue background that features a stylized graphic of three vertical bars of varying heights, resembling a bar chart or a stylized 'A' shape. The entire logo is contained within a white rectangular border.

ÅSUB

De senaste rapporterna från ÅSUB

- 2003:1 Konjunkturläget våren 2003
- 2003:2 Det åländska jordbrukets framtida utvecklingsförutsättningar
- 2003:3 Konjunkturbedömning för den kommunala sektorn - våren 2003
- 2003:4 En snabb BNP-indikator för det privata näringslivet på Åland
- 2003:5 Konjunkturbedömning för den kommunala sektorn - hösten 2003
- 2003:6 Konjunkturläget hösten 2003
- 2003:7 Halvtidsutvärdering Ålands mål 2 program
- 2003:8 Halvtidsutvärdering Ålands mål 3 program
- 2003:9 Evenemangsundersökningen 2003
- 2004:1 Konjunkturläget våren 2004
- 2004:2 Turismens samhällsekonomiska betydelse för Åland 2003
- 2004:3 Konjunkturbedömning för den kommunala sektorn våren 2004
- 2004:4 Rådgivningen vid Ålands hushållningssällskap - en utvärdering
- 2004:5 Det åländska skatteundantagets samhällsekonomiska betydelse – idag och i framtiden
- 2004:6 På jakt efter tillväxt – en analys av utvecklingsmöjligheterna inom några landbaserade näringar på Åland

Pris 13,00 €

ISSN 1455–1977

Förord

Ålands statistik- och utredningsbyrå (ÅSUB) gör två gånger per år en konjunkturbedömning för den kommunala sektorn på uppdrag av Ålands Kommunförbund. Rapportens huvudsakliga syfte är att förse de åländska kommunerna med aktuellt ekonomiskt underlag för en bedömning av framtidsutsikterna med särskild hänsyn till de behov som framkommer i anslutning till budgetprocessen. Det är nu sjätte året i rad som det utarbetas den här formen av anpassad konjunkturbedömning och rapporterna har vid det här laget funnit sin naturliga plats som stöd för kommunernas budgetarbete.

Analysen av det privata näringslivet baseras bland annat på omfattande information från de åländska företagen, något som gör det nödvändigt med en tidsmässig samordning med ÅSUBs allmänna konjunkturbedömning på uppdrag av landskapsregeringen. ÅSUB vill här passa på att rikta ett stort tack till alla som på olika sätt bidragit med information.

Längst fram i rapporten finns en kort sammanfattning av de viktigaste förändringarna under året och en sammanfattande prognos för de mest centrala inkomstkällorna för kommunerna inför 2005.

Katarina Fellman har varit huvudansvarig för arbetet med rapporten, *Bjarne Lindström* har sammanställt huvuddelen av den allmänekonomiska bedömningen och *Maria Rundberg-Mattsson* har svarat för delar av den regionala bedömningen av näringslivets utveckling. Bedömningen avslutades i början av oktober 2004.

Såväl Kommunförbundet som ÅSUB tar gärna emot synpunkter och frågor om innehållet i rapporten. Om ytterligare information önskas går det bra att ta kontakt med Katarina Fellman på ÅSUB, telefon 25493.

Bjarne Lindström
Ålands statistik- och utredningsbyrå

Sigurd Lindvall
Ålands kommunförbund

Innehåll

1. Sammanfattning	7
2. Metoder och upplägg av rapporten	9
3. Allmän ekonomisk översikt	10
3.1 <i>Det internationella konjunkturläget</i>	<i>10</i>
3.2 <i>Konjunkturbilden i Ålands närområde.....</i>	<i>12</i>
3.3 <i>Den åländska konjunkturen.....</i>	<i>15</i>
4. Näringslivsutvecklingen.....	22
4.1 <i>Näringslivet som helhet.....</i>	<i>22</i>
4.2 <i>Utvecklingen inom näringslivets branscher ur ett regionalt perspektiv</i>	<i>24</i>
5. Utvecklingen av den kommunala ekonomin.....	34
5.1 <i>De kommunala nyckeltalen visar på svag ekonomisk utveckling.....</i>	<i>34</i>
5.2 <i>Utvecklingen av kommunernas skatteinkomster</i>	<i>38</i>
5.3 <i>Landskapsandelarna till kommunerna</i>	<i>46</i>
5.4 <i>Kommunernas samlade skattefinansiering.....</i>	<i>48</i>

1. Sammanfattning

Trots allt fler indikationer på en förstärkt internationell konjunkturuppgång kvarstår fortfarande viss osäkerhet om uppgångens styrka och långsiktighet. Osäkerheten gäller bland annat inflationseffekterna av de rekordhøga råvarupriserna. De positiva signalerna dominerar dock de internationella konjunkturbedömningar som offentliggjorts under sommaren och den tidiga hösten. Den positiva allmänna konjunkturbilden gäller även för de åländska närmarknaderna i Finland och Sverige. Detta gäller särskilt Sverige där exportindustrin - med underleverantörskopplingar inom den åländska industrisektorn – för närvarande har en mycket god ordergång.

Den åländska ekonomin uppvisade under fjolåret en volymtillväxt på den internationellt sett mycket goda fyraprocentnivån. Prognosen för innevarande och nästa år pekar dock – trots den generellt sett goda konjunkturen i omvärlden - på en klart avtagande tillväxttakt. Under 2004 beräknas sålunda den samlade tillväxten inom den åländska ekonomin stanna vid 2,5 procent medan tillväxttakten under 2005 ser ut att sjunka ned mot 1-procentsnivån.

En viktig förklaring till den avtagande tillväxttakten är den under senare år gradvis försvagade marknadspositionen och lönsamheten inom delar av den åländska färjnärningen. Utflaggningen av färjtonnage till Sverige under hösten 2003 slog också först under innevarande år igenom på allvar i de åländska tillväxtsiffrorna. En annan faktor som drar ner tillväxtprognosen är tendensen till stagnation och osäkerhet inom delar av landekonomin. Detta gäller t ex den landbaserade turismen.

Trots dessa över lag tillväxtdämpande faktorer, står det ändå klart att den åländska ekonomin inte står inför någon omedelbar eller mer dramatisk nedgång. Det handlar snarare om en gradvis uppbromsning av tillväxttakten. Den senkomna, men för åländsk del ytterst viktiga anpassningen av den statliga sjöfartspolitikerna till det faktiska konkurrensläget i omvärlden, har gjort att utflaggningarna på rutterna mellan Åland, Sverige och Finland nu ser ut att ha avstannat. Arbetsmarknadsläget är, trots en viss försvagning, fortsatt gott.

Inom den offentliga sektorn har ekonomin blivit allt mer ansträngd, det gäller såväl för landskapet som för kommunerna. För landskapet ökar den så kallade klumpsumman endast långsamt. För kommunerna beräknas tillväxten i skattefinansieringen ha varit negativ år 2002, vilket är det senaste året för vilket beskattningen slutförts. De negativa siffrorna för år 2002 är framför allt ett resultat av kvittningen av momsåterkravet mot samfundsskatten. För år 2003 visar kalkylerna på en svag nominell tillväxt. Kommunernas samfundsskatteandel sjönk då ytterligare. Trots en god tillväxt i företagens vinster sjönk samfundsskatterna med 8,7 procent och tillväxten i de övriga skatterna var inte snabb enligt de preliminära uppgifterna. Den samlade nominella tillväxten i skatteinkomsterna stannade på 1,4 procent.

År 2004 präglas skattefinansieringen av att det allmänna avdraget slopats och av de omläggningar av landskapsandelarna som hänger samman med den reformen. Skatterna från förvärvsinkomster ökar väsentligt, medan landskapsandelarna sjunker i motsvarande grad. Sammantaget ser dock utvecklingen av skatteinkomsterna åren 2004 och 2005 lite positivare ut.

De systembundna landskapsandelarna som tidigare varit en säker och sakta växande inkomstkälla för kommunsektorn sjunker enligt de preliminära beräkningarna både i år och nästa år. Därtill är utvecklingen av samfundsskatterna osäker. Dels härrör betydande delar av samfundsskatterna från sjöfartssektorn där förändringarna i verksamhetsförutsättningarna har varit betydande den senaste tiden. Dels är det på kort sikt osäkert hur reformen av företagsbeskattningen kommer att påverka intäkterna från samfundsskatterna i år och nästa år. När det slutligen gäller utvecklingen av förvärvsinkomstskatterna är den tillväxt som kalkylerats beroende av att avdragen i kommunalbeskattningen inte utökas från statens sida, något som hittills gjorts regelmässigt varje år. Via landskapslagstiftningen kommer dessa förändringar att gälla även på Åland.

Utvecklingen av skattefinansieringen följer i dagsläget inte utvecklingen av utgifterna inom kommunsektorn. Trots ansträngningar och åtstramningar för att minska tillväxten inom den kommunala sektorn har nettoutgifterna ökat snabbare än inkomsterna från skatter och landskapsandelar.

Kommunernas samlade skattefinansiering i 1.000 euro samt euro per invånare

	2002	2003*	2004**	2005**
Skatteinkomster, totalt	63 294	64 171	68 310	70 898
Landskapsandelar netto, totalt	21 860	22 662	20 548	20 365
Skattefinansiering, totalt	85 154	86 833	88 858	91 262
Förändring, %		2,0	2,3	2,7
Skattefinansiering, euro per invånare	3 274	3 307	3 373	3 449
Förändring, %		1,0	2,0	2,3

* Prel. uppgift

** Prognos

2. Metoder och upplägg av rapporten

I föreliggande konjunkturanalys har den aktuella information som finns om det ekonomiska läget anpassats till den kommunala sektorns behov på Åland. De lagförslag och andra politiska beslut som berör kommunernas verksamhet och ekonomi har så långt som möjligt beaktats och de ekonomiska konsekvenserna av dem presenteras i form av tabeller och diagram. Rapporten inleds med ett kort sammandrag av det internationella konjunkturläget och en sammanfattning av läget inom den åländska ekonomin som helhet. Informationen är här i huvudsak hämtad ur ÅSUBs översikt *Konjunkturläget – hösten 2004*, som kommer att publiceras senare under hösten. Därefter följer en näringslivsöversikt som presenteras per bransch och region¹. Analysen är till stor del sammanställd på basen av månadsvis registerinformation om de mervärdesskatteskyldiga företagens omsättning och löneutbetalningar. Registerinformationen kompletteras med resultatet från en enkät bland de åländska företagen som gjordes under våren. Därutöver har företrädare för näringslivet och dess organisationer samt landskapsregeringens näringsavdelning bidragit med värdefull information

I den senare delen av rapporten finns centrala nyckeltal för den kommunala ekonomin samt kalkyler över framtida inkomster samlad. Här finns uppgifter om hur ekonomin utvecklats under de senaste åren, om landskapsandelarna till kommunerna samt övrig ekonomisk aktivitet. Här presenteras även en kalkyl för kommunernas skatteinkomster för år 2005. I praktiken betyder det att kalkyler tagits fram för tre år: 2003, 2004 och 2005, eftersom beskattningen för ifjol slutförs först i slutet av oktober i år. Skatteinkomsterna är den viktigaste inkomstkällan för den kommunala sektorn som helhet.

Rapporten är i huvudsak upplagd så att informationen i textdelen presenteras per region eller för hela Åland. Den intresserade kan ta kontakt med ÅSUB för att få information om den enskilde kommunen.

I rapportens tabeller och diagram anger beteckningen * att uppgiften är preliminär och beteckningen ** att det är fråga om prognos eller framskrivning av utvecklingen.

¹ Regionerna är följande: Mariehamns stad; centralkommunerna Finström, Hammarland, Jomala och Lemland; randkommunerna Eckerö, Geta, Lumparland, Saltvik och Sund samt skärgårdskommunerna Brändö, Föglö, Kumlinge, Kökar, Sottunga och Vårdö.

3. Allmän ekonomisk översikt

3.1 Det internationella konjunkturläget

Trots allt fler indikationer på en förstärkt internationell konjunkturuppgång kvarstår fortfarande viss osäkerhet om uppgångens styrka och långsiktighet. Osäkerheten gäller bland annat inflationseffekterna av de rekordhögna råvarupriserna (inkl. oljan), den överraskande svaga arbetsmarknadsutvecklingen i USA och Euroländernas fortsatta ekonomiska strukturproblem.

De positiva signalerna dominerar dock de internationella konjunkturbedömningar som offentliggjorts under sommaren och den tidiga hösten. De viktigaste ingredienserna i den överlag positiva bedömningen av konjunkturbilden är den fortsatta uppgången med växande efterfrågan och import inom de amerikanska och ostasiatiska ekonomierna samt en allt tydligare geografisk breddning av konjunkturuppgången till att även omfatta allt större delar av Europa. Under fjolåret växte den globala ekonomin med 3,9 procent. I år beräknar flertalet av de mer etablerade prognosinstituten med en global BNP-tillväxt på i storleksordningen 4 – 5 procent.

Den **amerikanska ekonomin** ser ut att fortsätta sin sedan början av 2003 starka tillväxt. Under de två sista kvartalen i fjol var BNP-tillväxten sålunda hela 1 respektive 2 procent, och enligt tillgängliga data har tillväxten under första halvan av innevarande år legat på samma höga nivå. Om utvecklingen skulle fortsätta i samma banor under resten av året – vilket många prognosinstitut tycks räkna med - kommer årets tillväxt att nå upp emot 5 procent, den högsta på tjugo år (se *figur 1*).

Utvecklingen av produktiviteten, vinstnivåerna och totalefterfrågan inom den amerikanska ekonomin är således fortsättningsvis stark. Samtidigt har den ekonomiska politiken i upptakten till höstens presidentval varit mycket expansiv. För att motverka en ekonomisk överhettning med åtföljande inflationsproblem beslöt den amerikanska centralbanken i augusti och september att höja styrräntan med sammanlagt 0,50 procentenheter till 1,75 procent (se *figur 2*).

Den övervägande mycket positiva bilden av det amerikanska konjunkturläget grumlans dock av det faktum att konsumenternas framtidstro inte riktigt tycks komma upp på samma nivåer som övriga konjunkturindikatorer (se *figur 3*). Under sensommaren har även volymen inom detaljhandeln för första gången på länge sjunkit tillbaka något. Dessutom ser det underliggande inflationstrycket ut att vara på väg uppåt - bland annat på grund av de höga oljepriserna och nu även den höjda styrräntan. Tillväxten i antalet jobb som varit mycket god

under den första halvan av innevarande år har nu också bromsats upp. Det finns därför en del bedömare som anser att den amerikanska tillväxtkurvan kulminerat och nu är på väg att plana ut.

Trots uppklarade strukturproblem på arbetsmarknaden, betydande statliga budgetunderskott och svag intern efterfrågeutveckling blir tecknen allt fler på att den globala efterfrågeuppgången nu även nått **Euroområdet**. Enligt preliminära siffror ökade sålunda EU-ländernas samlade BNP under årets första kvartal med 0,6 procent vilket överstiger fjolårets hela tillväxt på svaga 0,4 procent. Uppgången har dock hittills främst gällt exporten och investeringarna, medan den inhemska konsumtionen fortfarande inte riktigt tagit fart.

Ett tecken på den sakta ökande ekonomiska aktiviteten är svagt stigande realräntor (se figur 4) och något ökad inflationstakt, något som dock inte hittills nämnvärt försämrat företagets finansieringsmöjligheter. Det fortsättningsvis låga resursutnyttjandet och det faktum att den ökade inflationen huvudsakligen beror på prisboomen inom råvarumarknaden, gör det dock mindre troligt att inflationstrycket framöver kommer att växa sig starkare än den europeiska centralbankens målsättning om högst 2 procent på årsbasis. Andra positiva tecken är stigande indexkurvor för den europeiska industrins egna konjunkturbedömningar, något som även gäller motsvarande bedömningar gjorda av företagets inköpschefer.

Den långsamma inhemska konsumtionstillväxten och den fortsatt höga arbetslöshetsnivån på ca 9 procent gör dock att den europeiska konjunkturuppgången ändå är rätt trög. EU-ländernas samlade ekonomi beräknas under innevarande år växa med ca 2 procent, en tillväxttakt som förväntas förstärkas något till strax över 2 procent 2005. Detta är i och för sig ett rejält kliv uppåt jämfört med fjolårets svaga tillväxt på 0,4 procent, men ändå betydligt sämre än motsvarande amerikanska siffra på 4,5 - 5 procent.

De till EU nyligen anslutna staterna i **Centraleuropa** och **Baltikum** uppvisar - med några undantag - en allmänt sett positiv konjunkturbild. Anpassningen till Unionens konvergenskriterier och ekonomiska regelverk har generellt sett gått mycket bra och den ekonomiska tillväxten - om än från en mycket låg utgångsnivå - är god. På lite längre sikt kan dock regionens tillväxttakt och positiva bidrag till EU-konjunkturen försvagas av höga arbetslöshetsstal samt i vissa fall en hotande hög inflation och alltför stora handelsbalansunderskott.

Även i **Ryssland** ser konjunkturläget bra ut med under senare år kontinuerligt växande och breddad industriell produktion, realinkomster och sysselsättning. Den långsiktigt positiva utvecklingstrenden har under senare tid ytterligare förstärkts av det rekordhöga oljepriset som även via ökade skatteinkomster möjliggjort en sanering av den federala ekonomin samt stigande import. Två orosmoln är dock den fortsatt höga inflationen på över 10 procent samt den politiska turbulensen kring den ryska oljeindustrin.

3.2 Konjunkturbilden i Ålands närområde

Den **svenska** konjunkturuppgången har hittills i huvudsak varit exportdriven. Under årets första sju månader steg exportvolymen sålunda med hela 8 procent. Exportuppgången är särskilt påtaglig inom tillverkningsindustrin, och då framför allt beträffande motorfordon och telekommunikationsprodukter.

En mindre uppbromsning av den snabbt växande exporten förväntas under hösten. Detta uppvägs dock mer än väl av en stark inhemsk efterfrågan i form av växande privat konsumtion och nyinvesteringar bland företagen. Minskat sparande i kombination med en sakta växande framtidsoptimism bland de svenska hushållen (se *figur 3*) driver sålunda fram en positiv utveckling av den privata konsumtionen. Den låga inflationstakten gör också sitt till för att genom förbättrade reallöner höja de svenska hushållens konsumtionsefterfrågan. Samtidigt har investeringsviljan inom näringslivet under årets första två kvartal vänt starkt uppåt. Behovet av nya infrastrukturella satsningar inom den offentliga sektorn späder ytterligare på investeringsuppgången.

Sammantaget förväntas den positiva utvecklingen av såväl den externa som den interna efterfrågan leda till en svensk BNP-tillväxt i år på ca 3,5 procent, alltså högre än Finland och betydligt högre än Euroblockets genomsnitt. Den förväntade försvagningen av den internationella konjunkturuppgången under nästa år antas av flertalet bedömare dock leda till en något mer dämpad tillväxttakt under 2005 på drygt 3 procent.

Sedan början av 2001 har kronans värde i förhållande till Euron fluktuerat kring en kurs på drygt 9 kronor/euro (se *figur 5*). De fortsatta överskotten i den svenska bytes- och handelsbalansen förväntas under den närmaste 12-månadersperioden stärka kronan något till strax under 9 kronor/euro.

Den **finska ekonomin** uppvisade en jämfört med övriga euroområdet rätt god BNP-tillväxt under fjolåret: 1,9 procent jämfört med eurogenomsnittet på endast 0,4 procent. Bakom tillväxten låg en god exportutveckling och en positiv utveckling av hushållens konsumtion. I år beräknas tillväxten öka ytterligare till upp emot 3 procent. Även under nästa år förväntas tillväxten ligga kvar på ungefär samma nivå (se *figur 1*).

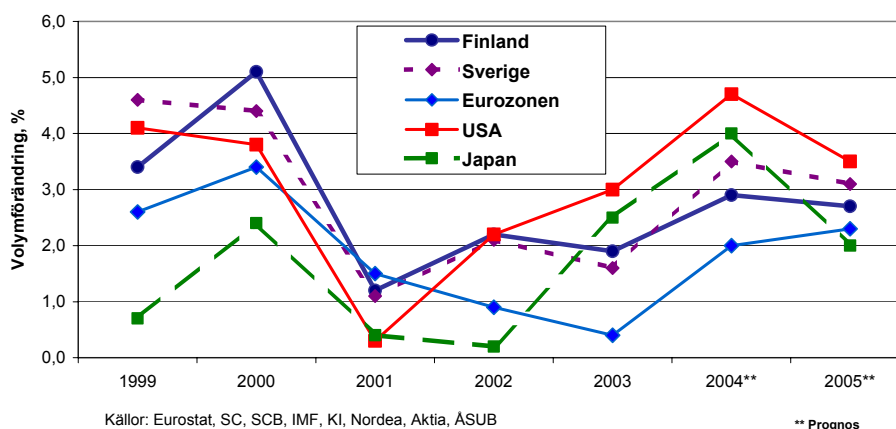
En orsak till den positiva bedömningen är den förväntade konjunkturuppgången inom Euroområdet vars samlade BNP förväntas växa med ca 2 procent i år och med 2,3 procent nästa år (*figur 1*). Detta bör kunna bidra på ett positivt sätt till den finska exporten. En annan viktig orsak till den positiva prognosen är den fortsatt starka köpkraften hos hushållen. Under fjolåret ökade sålunda detaljhandeln sin försäljningsvolym med nästa 4 procent (att jämföra med 1 procent inom Euroområdet som helhet).

Bakgrunden till den starka inhemska konsumtionsutvecklingen är konsumenternas allmänt sett positiva syn på framtiden (*figur 3*) och den goda realinkomstutvecklingen påspädd av årets ovanligt stora vinstutdelningar och statliga inkomstskattelättnader. Den låga inflationstakten, för 2004 som helhet beräknad till högst 0,5 procent, torde även den ge sitt bidrag till en fortsatt hög inhemsk efterfrågan. Även räntenivån - med dess betydelse för bostads- och annan dyrare hushållskonsumtion – ser ut att ligga kvar på historiskt sett förhållandevis låga nivåer (se *figur 4*).

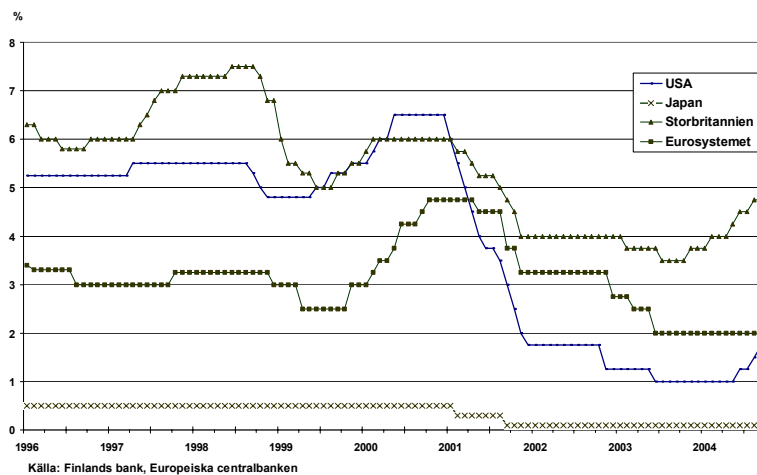
Det finns dock ett par problem och osäkerhetsfaktorer som grumlar den annars över lag positiva finländska konjunkturbilden. Ett sådant frågetecken är – trots den internationella konjunkturuppgången – exportutvecklingen. Under första halvan av innevarande år har sålunda exporten utvecklats sämre än väntat och dessutom fluktuerat betydligt mer från månad till månad än vad som normalt är fallet. Huvudorsaken till årets hittills förhållandevis instabila exportutveckling synes vara de svårigheter som drabbat Nokia-koncernen. Med tanke på att detta företag ensamt står för hela 20 procent av den finska exportvolymen är detta inget obetydligt problem. Ett ännu större strukturproblem är dock den fortsättningsvis mycket höga arbetslöshetsnivån på upp emot 10 procent. Trots en förhållandevis expansiv statlig finanspolitik med profilerade skattesänkningar i syfte att höja arbetskraftsefterfrågan beräknas arbetslöshetsnivån ligga kvar på 8 – 9 procent under detta såväl som nästa år. Instabiliteten på den finska arbetsmarknaden förstärks även av det faktum att man står inför förnyade allmänna löneförhandlingar eftersom avtalen för breda löntagargrupper går ut i början av nästa år.

De växande statliga strukturinsatserna med sänkta skatter och ökade satsningar på långsiktigt tillväxtfrämjande åtgärder inom teknik och forskning leder även till att tidigare statliga budgetöverskott i stort sett försvinner under nästa år. Detta kommer att minska handlingsutrymmet för fortsatta statliga strukturåtgärder samtidigt som det även minskar möjligheterna att reducera den statliga skuldbördan på i dag ca 45 procent av BNP.

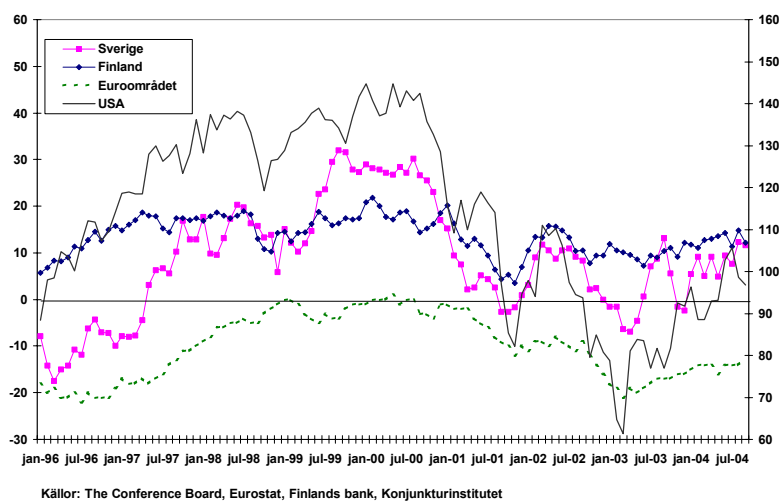
Figur 1: BNP-tillväxten 1999-2005, procent



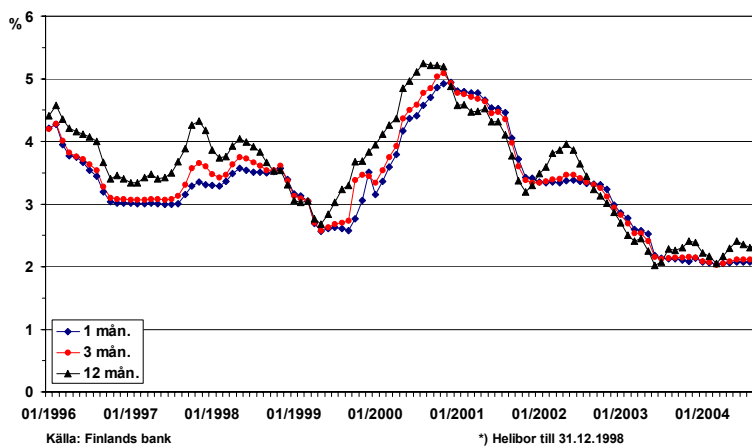
Figur 2: Centralbanksräntor



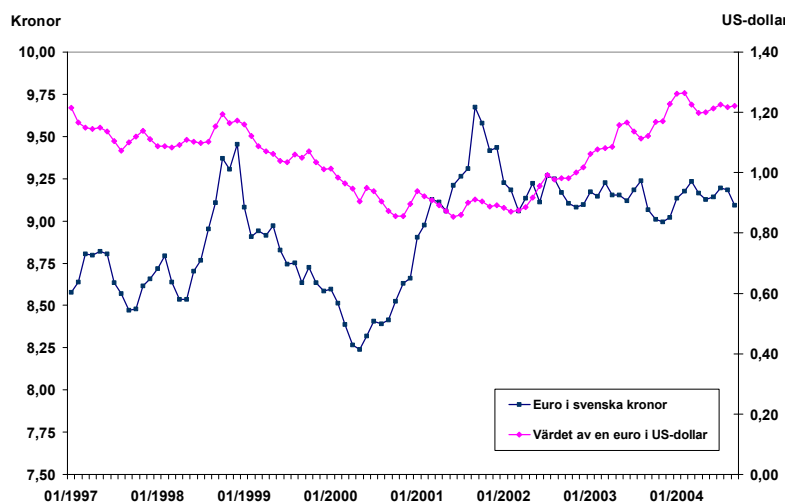
Figur 3: Konsumenternas framtidsstro i USA, EU, Finland och Sverige



Figur 4: Euriborräntor, månadsdata*



Figur 5: Euro i svenska kronor och US-dollar



3.3 Den åländska konjunkturen

Den åländska ekonomin växte stadigt under senare delen av 1990-talet. ÅSUBs beräkningar av **Ålands BNP** visar dock att tillväxten helt upphörde och till och med vändes i sin motsats under år 2001 och 2002. Huvudorsakerna till den negativa tillväxtkurvan under dessa år torde vara en allmän konjunkturedgång i kombination med förändringar i stödsystem och löner inom färjesektorn vilka ledde till en nedgång i de åländska rederiernas BNP-bidrag. Därefter har den åländska ekonomin åter hämtat sig och uppvisade under fjolåret en volymtillväxt på internationellt sett goda fyraprocentnivå. Prognosen för innevarande och nästa år pekar dock – trots den generellt sett goda konjunkturen i omvärlden - på en klart avtagande tillväxttakt (figur 6).

Figur 6: BNP-tillväxten på Åland i jämförelse med Finland och Sverige



Källor: Statistikcentralen, SCB, ETLA, KI, Nordea, Aktia, Svenska och finska Finansministerierna, ÅSUB

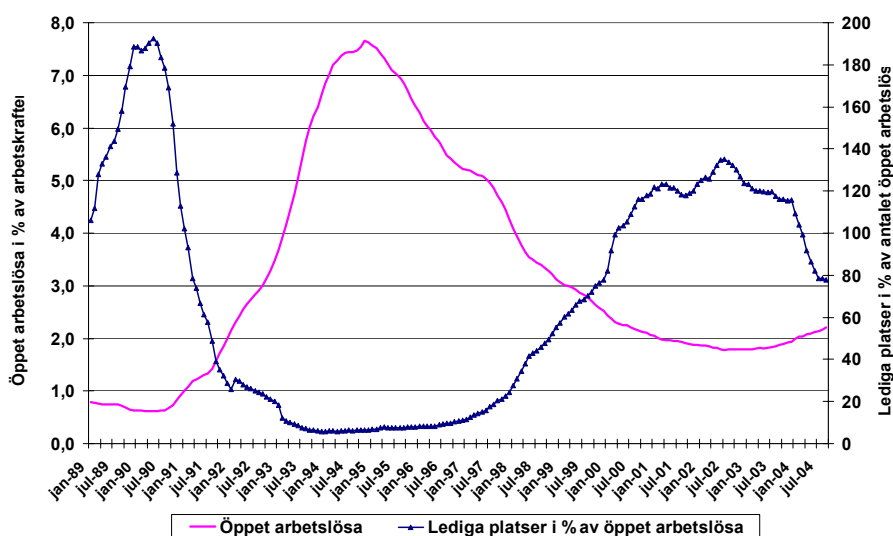
*Prel. uppg. Åland
**Prognos

En viktig förklaring till den avtagande tillväxttakten är den under senare år gradvis försvagade marknadspositionen och lönsamheten inom delar av den åländska färjnäringsen. Utflaggningen av färjtonnage till Sverige under hösten 2003 slog också först under innevarande år igenom på allvar i de åländska tillväxtsiffrorna. En annan faktor som drar ner tillväxtprognosen är tendensen till stagnation och osäkerhet inom viktiga delar av landekonomin. Detta gäller till exempel den landbaserade turismen. I samma negativa riktning pekar en sedan ett år tillbaka svagt vikande arbetsmarknad och ett växande behov av åtstramningar inom den offentliga sektorn.

Trots dessa över lag tillväxtdämpande faktorer, står det ändå klart att den åländska ekonomin inte står inför någon omedelbar eller mer dramatisk nedgång. Det handlar snarare om en gradvis uppbromsning av tillväxttakten. Konjunkturen i omvärlden är ju också på väg upp vilket gynnar den åländska exportindustrin, fraktsjöfarten och den landbaserade besöksnäringen. Den senkomna men för åländsk del ytterst viktiga anpassningen av den statliga sjöfartspolitikerna till det faktiska konkurrensläget i omvärlden har gjort att utflaggningarna på rutterna mellan Åland, Sverige och Finland nu ser ut att ha avstannat. I stället sätts för första gången på mycket länge ett nybyggt kryssningsfartyg i trafik under åländsk flagg. Det här är något som bör kunna få positiva effekter på såväl den allmänna aktivitetsnivån som arbetsplatsutbud och sysselsättning inom den åländska ekonomin. En brasklapp är dock här den skärpta kryssningskonkurrensen med nya aktörer, större utbud och lägre priser. Det är därför svårt att i dag ge några säkra omdömen om framtidsutsikterna för den här i och för sig positiva nysatsningen. Inom den landbaserade tjänstesektorn går den lilla men expansiva IT-branschen fortsättningsvis bra och finans- och försäkringssektorn gynnas av god kreditefterfrågan och den relativt höga allmänna aktivitetsnivån inom samhällsekonomin som helhet.

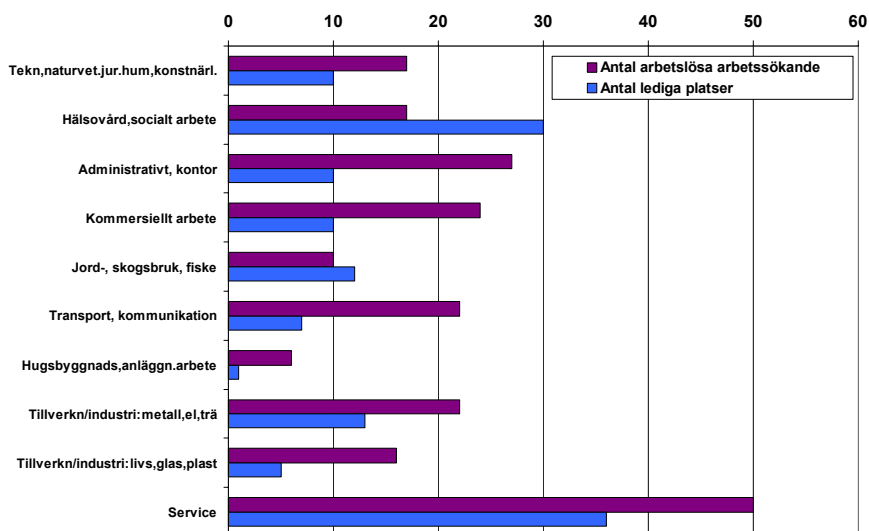
Sedan år 2000/2001 har den åländska **arbetslösheten** legat relativt stabilt kring den internationellt sett mycket låga tvåprocentnivån. Sedan början av detta år märks dock en svag uppgång i arbetslöshetstalen samtidigt som det skett en klar nedgång i antalet obesatta arbetsplatser (*figur 7*). I september var den öppna arbetslösheten 2,4 procent, en uppgång jämfört samma månad ifjol på 0,4 procentenheter. Om man även inkluderar personer i sysselsättningsåtgärder stiger arbetslöshetsgraden till 2,6 procent. Den stigande arbetslöshetsgraden varierar beroende på ålder och kön. Sålunda var männens arbetslöshet i september 3,1 procent medan kvinnornas bara 2,1 procent. Arbetslöshetsproblem är dock störst i åldersgruppen under 25 år där arbetslösheten i september uppgick till hela 6,4 procent.

Figur 7: Trender i öppen arbetslöshet och lediga platser



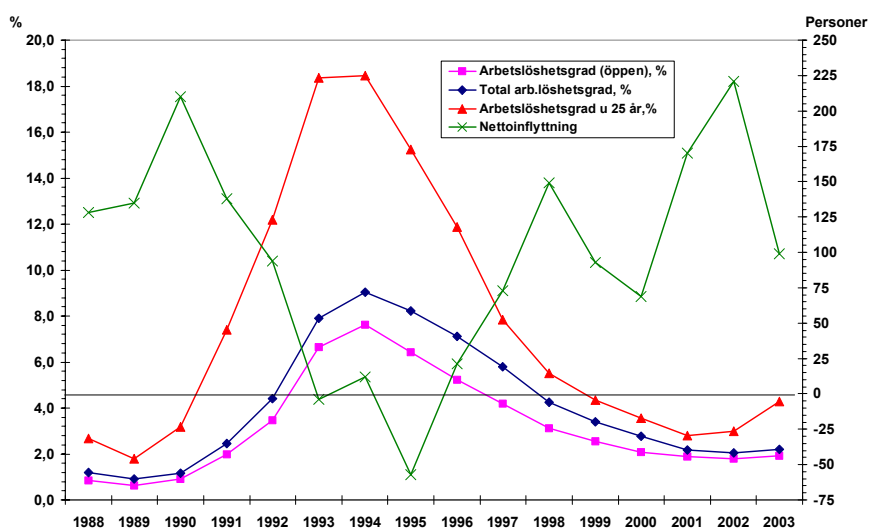
En analys av inom vilka yrken de arbetslösa finns och inom vilka yrkesgrupper de lediga arbetsplatserna erbjuds visar att det finns en del matchningsproblem mellan efterfrågan och utbud på dagens åländska arbetsmarknad (figur 8). De flesta arbetslösa arbetssökande tillhör yrken inom transport och administration/kontor samt service, medan de lediga platserna främst återfinns inom yrkeskategorierna hälsovård och socialt arbete. Ett sedan sommaren nytt inslag i arbetsmarknadsbilden är att antalet arbetssökande nu även överstiger antalet lediga platser inom servicesektorn.

Figur 8: Antal öppet arbetslösa arbetssökande och lediga platser enligt yrke, september 2004



Flyttningsrörelsen till och från Åland har starka samband med läget på arbetsmarknaden (se figur 9). Nettoinflyttningen har dock ökat markant under senare år, och uppgick 2002 till hela 229 personer. Bakom nettouppgifterna ligger dessutom betydligt större bruttoflyttningsrörelser.

Figur 9: Arbetslöshetsgrader och nettoinflyttning



Under fjolåret sjönk nettoinflyttningen från tidigare rekordsiffror till enbart 99 personer. Redan under första halvåret i år uppgick nettoinflödet av inflyttare till 109 personer, något som tyder på en förnyad uppgång i inflyttningen till Åland. Med hänsyn taget till flyttningsrörelsens normala säsongvariationer och tillgängliga data om bostadsproduktionen under 2003 och början av detta år stannar ÅSUBs prognos för det samlade flyttningsresultatet (netto) för 2004 på ca 110 personer.

Under år 2003 startades 140 **nya företag** på Åland, vilket var en nedgång jämfört med året innan (170 nya företag). De slutliga uppgifterna om totalantalet nedlagda företag under 2003 är ännu inte tillgängliga, men under årets första tre kvartal uppgick antalet nedlagda företag till 71 stycken. Detta tyder på en nedläggningsfrekvens på ungefär samma eller något högre nivå än året innan. I kombination med tendensen till nedgång i nyföretagandet pekar detta fram emot ett något mindre nettotillskott av nya företag – åtminstone jämfört med utfallet 2002. Någon ökning i frekvensen av vid Ålands tingsrätt anmälda företagskonkurser kan dock inte registreras. Under de första tre kvartalen i år anmäldes sålunda 4 konkurser medan antalet konkurser under motsvarande period i fjol var 5 stycken. Med tanke på att totalantalet företag uppgår till drygt 2000 så måste detta betraktas som en ytterst låg konkursfrekvens.

Företagsnedläggningarna – som till övervägande del gäller andra typer av nedläggningar än rena konkurser - återfinns framför allt inom branscherna byggverksamhet, handel samt olika

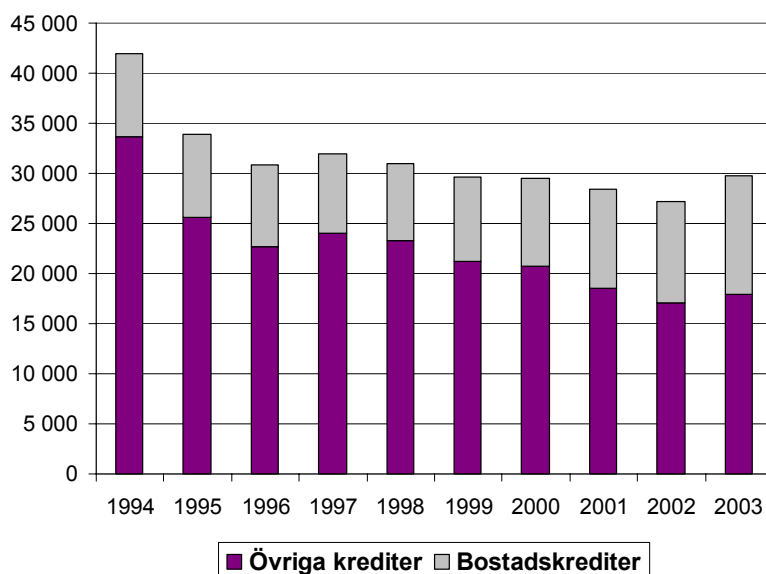
typer av samhälls- och personliga tjänster. De största nettotillskotten av nya företag under innevarande år ser ut att komma inom tillverkningsindustrin, hotell- och restaurangverksamhet, handel samt fastighetsverksamhet.

Fraktmängderna till och från Åland (inkl. skattegränshandeln med Finland) gick ner något under åren strax efter millennieskiftet. Under fjolåret bröts dock denna trend med en klar uppgång. Detta gällde såväl varuexporten som –importen. Uppgången var dock mest markerad på importsidan. Det samlade varuimportvärdet uppgick under fjolåret till ca 310 miljoner euro, medan den åländska varuexporten under samma år uppgick till ca 120 miljoner euro. Eftersom den åländska exporten i huvudsak består av tjänster, och då inte minst inom transportsektorn, ger varuhandelsstatistiken en ofullständig bild av den samlade åländska handelsbalansen. Som konjunkturindikator ger den dock en fingervisning om viktiga trendbrott och förändringar i den efterfrågebilden inom den åländska ekonomin. Senast tillgängliga fraktmängdsdata tyder dock på en viss stagnation, om än inte direkt nedgång, i fraktvolymerna i början av innevarande år.

Marknadsräntorna har legat relativt stilla på nivån strax över 2 procent sedan 2003 (se *figur 4*). Under intryck av den allt tydligare konjunkturuppgången verkar dock räntenivåerna allmänt sett i dagsläget snarare vara på väg uppåt än neråt. Detta märks framför allt på de längre räntorna.

Någon mer drastisk uppgång i räntenivåerna förväntas dock inte under resten av året. Tack vare den låga räntenivån är **kreditefterfrågan**, särskilt för finansiering av privata bostäder, fortsättningsvis hög. En sammanställning av det uteliggande åländska kreditbeståndets volym från mitten av 1990-talet och fram till och med fjolåret (*figur 10*) tyder på en relativt stabil nivå på 25–30.000 euro per capita – betydligt högre än motsvarande siffra för Finland (35-40 procent högre). Sedan 2001 pekar kreditefterfrågan klart uppåt, något som i huvudsak förklaras av växande bostadsinvesteringar. Bostadsandelen av den totala kreditvolymen uppgick sålunda i fjol till hela 40 procent, mot bara 25-30 procent för några år sedan. En svag uppgång i efterfrågan på företagskrediter har dock märkts under fjolåret och första halvan av innevarande år.

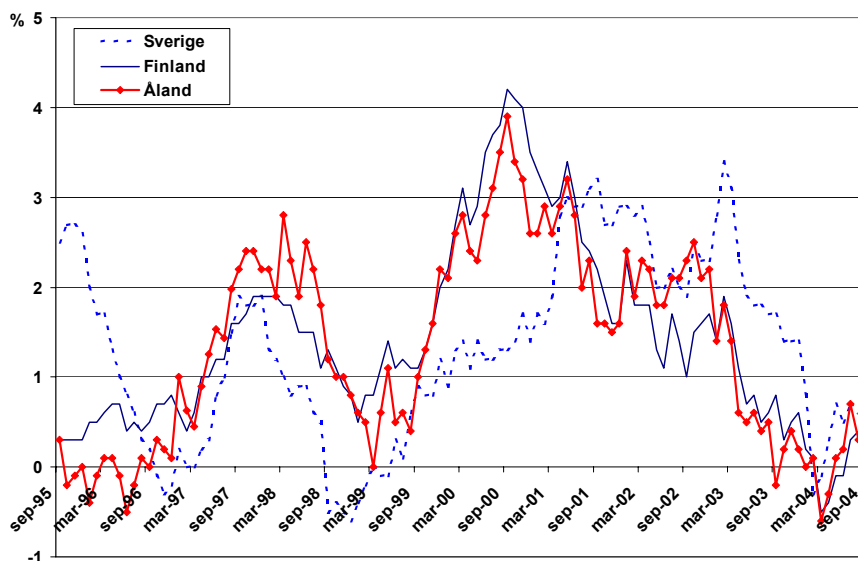
Figur 10: Kreditbeståndet per capita på Åland 1994 – 2003 (2003 års penningvärde)



Källa: Byggnadsbyråns bostadsenhet, Landskapsregeringen

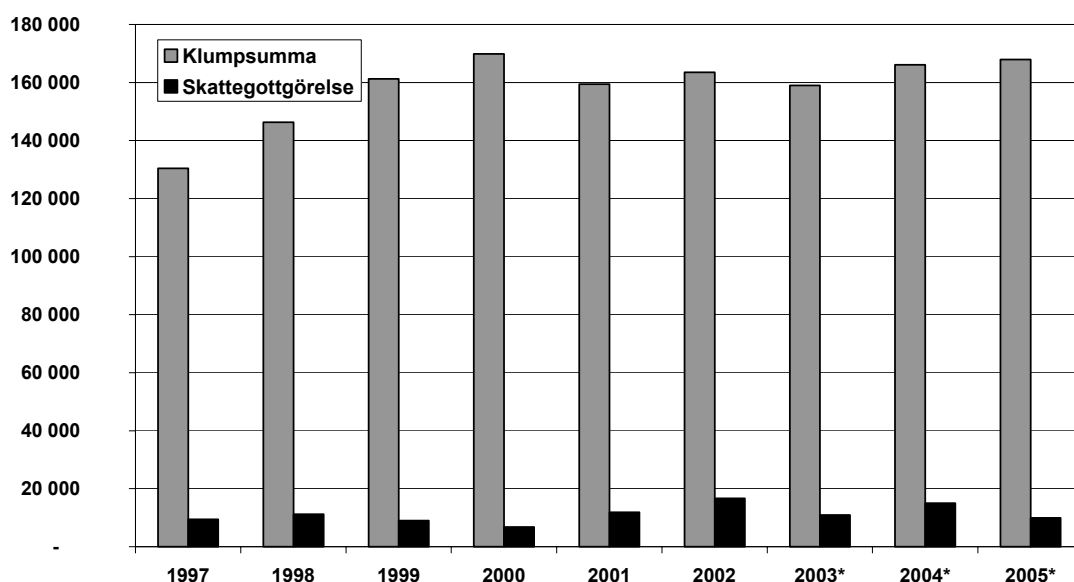
Efter en kort deflationsperiod under mars-april i år (huvudsakligen beroende på sänkta alkoholskatter samt en nedgång i transportsektorns priser) har den åländska **inflationstakten** åter klättrat upp till 0,5 procentnivån. Under september var inflationen 0,8 procent (*figur 11*). Den genomsnittliga inflationen stannade år 2003 vid 0,6 procent och kommer sannolikt under innevarande år som helhet att ligga på nivån kring 0,3 procent. Mycket talar dock för en höjd inflationstakt, sannolikt på nivån strax över 1 procent under 2005.

Figur 11: Inflationstakten



Inkomstutvecklingen för **Landskapet Åland** har stagnerat de tre senaste åren. Landskapets budget finansieras till stor del av den så kallade klumpsumman, en avräkningsinkomst på 0,45 procent av statens inkomster (exklusive upplåning). Det verkar som om nivån för avräkningsbeloppet nu har planat ut på en relativt stabil nivå. Under slutet av 1990-talet ökade klumpsumman förhållandevis snabbt. En delförklaring till den ökningen utgjorde effekterna av utförsäljningen av statliga aktier. För år 2002 uppgick summan till 163,6 miljoner euro och för år 2003 har beloppet fastställts till 159,0 miljoner euro (*se figur 12*). För år 2004 är förskottet 166,17 miljoner euro och för nästa år 168,0 miljoner euro. Sviktande skatteinkomster till följd av ökade avdrag och justerade skatteskalor dämpar utvecklingen av statens inkomster, och därmed även inkomsterna för landskapet. Samtidigt har landskapets utgifter fortsatt att stiga och även investeringsbehovet har varit betydande. Det innebär att landskapets ackumulerade budgetunderskott växer.

Figur 12: Utvecklingen av avräkningsbeloppet och skattegottgörelsen (enligt basår)

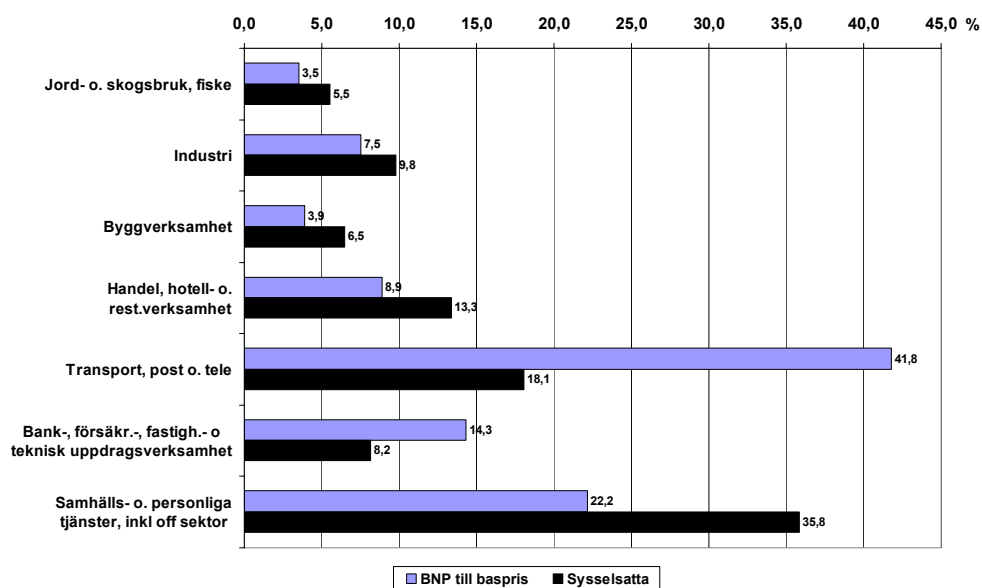


4. Näringslivsutvecklingen

4.1 Näringslivet som helhet

Analysen av läget inom det privata näringslivet grundar sig på resultaten från vårens konjunkturbarometerundersökning samt på uppgifter om företagens omsättning och lönekostnader från det mervärdesskatteregister som ÅSUB har tillgång till. Nyckelpersoner från vissa branscher och branschorganisationer har även kontaktats. Omsättningens och lönekostnadernas förändringar fram till och med juni respektive juli redovisas i figurer för respektive bransch. Det bör poängteras att tillväxtdiagrammen, som är säsongutjämnade, försöker hitta en trend i utvecklingen och kan därför beskrivas som en anpassad modell per bransch. Tidsseriemodellerna revideras med jämna mellanrum och företag som nybildas eller byter bransch kan också påverka beskrivningen av utvecklingen bakåt i tiden. De olika branschernas relativa betydelse för sysselsättning och BNP (förädlingsvärdet) inom åländsk ekonomi sammanfattas i *figur 13* nedan.

Figur 13: Näringslivsstruktur år 2001

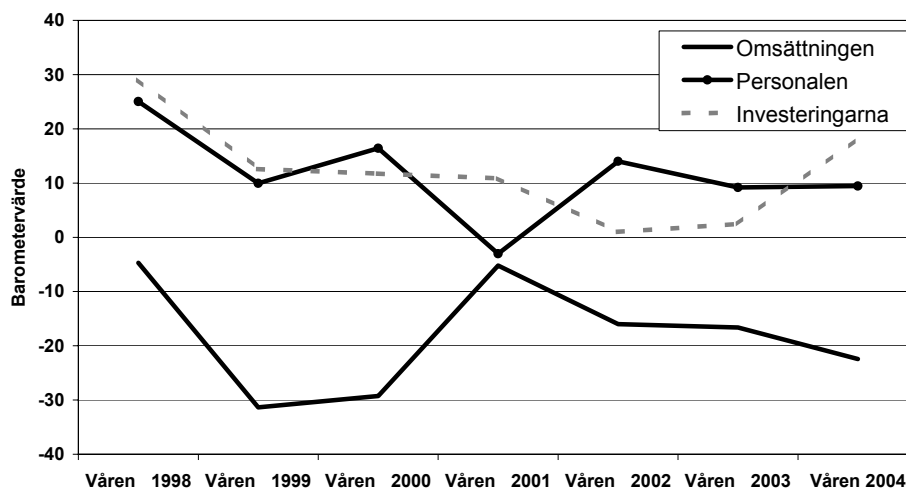


Som framgår av *figur 14* nedan så har det åländska näringslivets förväntningar om det framtida behovet av investeringar och personal enligt ÅSUBs konjunkturbarometermätningar över lag varit positivt under de senaste 2-3 åren.² Detta gäller dock inte utvecklingen av

² I samband med vårens konjunkturöversikt sammanställdes för sjunde året i rad en konjunkturbarometer som baseras på ett urval åländska företag, med en viss tonvikt på de större företagen. Frågorna – som skickades ut i januari/februari – gällde företagets syn på den egna branschens dagsaktuella konjunkturläge och framtidsutsikter för den närmaste 12-månadersperioden, alltså fram till och med första kvartalet 2005. För en närmare redovisning av undersökningens uppläggning och de frågor som ställdes till företagen, se ÅSUB Rapport 2004:1 (*Konjunkturläget våren 2004*).

företagens omsättning – den i sammanhanget kanske viktigaste konjunkturindikatorn.

Figur 14: Konjunkturförväntningarna inom den privata sektorn 1998-2004



Den senaste konjunkturbarometern (våren 2004, se även not 2) förstärker den här bilden. Medan omsättningsförväntningarna fortsätter nedåt, är företagens bedömning av investeringsbehovet under perioden fram till början av nästa år fortsättningsvis positiv.

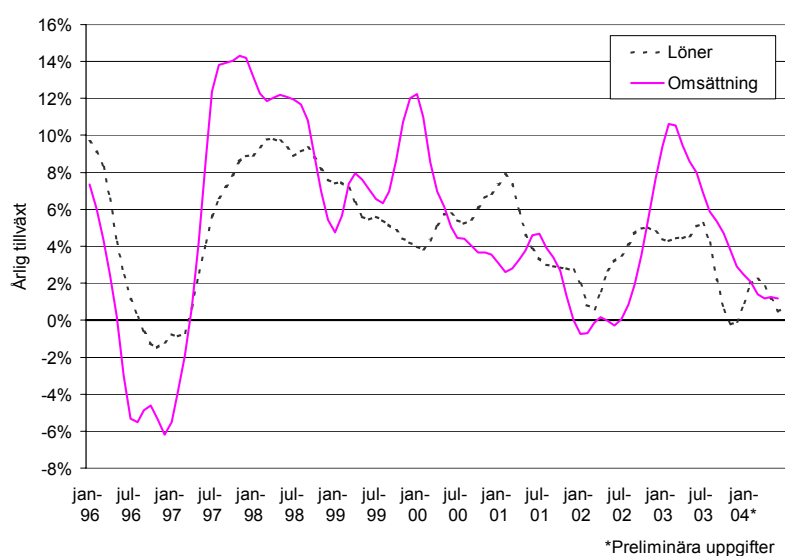
Resultatet av vårens konjunkturbarometer ligger i stort sett i linje med det inledningsvis redovisade huvudintrycket av ett åländskt konjunkturläge med karaktär av mellanår, alltså en ekonomisk situation som varken kan sägas vara av utpräglad låg- eller högkonjunkturkaraktär. En närmare granskning av företagens enkätsvar ger nämligen en bild av viss försiktighet och försvarande av uppnådda positioner. Utöver investeringar i maskiner och inventarier kommer företagen att satsa på rationaliseringar och nya marknader. Därmed kan man säga att företagen verkar planera att fortsätta med sin verksamhet som tidigare. En litet större andel av företagen verkar nu växa ur sina nuvarande lokaler, vilket kan ge arbete åt byggbranschen i framtiden.

Den avvaktande framtidsattityd som lyser igenom i vårbarometern bekräftas även av det faktum att företag i högre grad än tidigare nu upplever osäkerheten om framtiden som det största utvecklingshindret, en negativ trend som i och för sig varit märkbar ända sedan våren 2001.

En analys av omsättnings- och lönekostnadsutvecklingen inom näringslivet på basen av de mervärdesskatteskyldiga företagens månadsrapporter till skattemyndigheten ger en uppdaterad bild av den faktiska utvecklingen inom näringslivet under månaderna efter den senaste konjunkturbarometern, nämligen perioden februari till en bit in på sommaren innevarande år. Uppgifterna för det senaste halvåret är preliminära och de tre senaste månadernas uppgifter är i vissa fall rätt osäkra.

I figur 15 nedan åskådliggörs företagens årliga tillväxttakt enligt mervärdesskatteregistret med avseende på **omsättningens** och **lönekostnadernas utveckling** sedan år 1996 fram till och med juni respektive juli 2004. Figuren visar att omsättningens såväl som lönekostnadernas årliga tillväxttakt varit sjunkande sedan förra sommaren och nu i stort sett är nere på nolltillväxtnivån. Det verkar alltså som om företagens försiktigt avvaktande syn på sina framtida verksamhetsförutsättningar i våras inte bara hade sin grund i bedömningen av det dagsaktuella konjunkturläget utan sannolikt också påverkades av en sedan en tid tillbaka avtagande tillväxttakt.

Figur 15: Omsättningens och lönekostnadernas utveckling



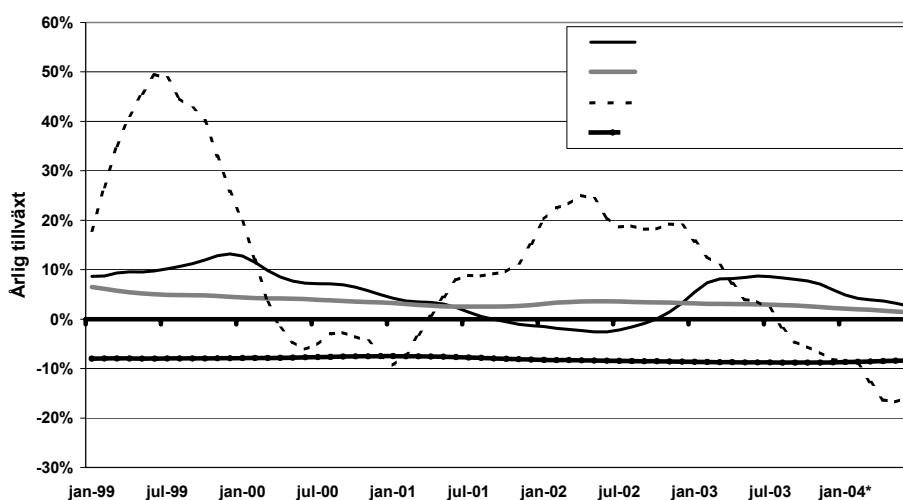
4.2 Utvecklingen inom näringslivets branscher ur ett regionalt perspektiv

För att ge en mer nyanserad bild av näringslivets utveckling presenteras regionaliserade uppgifter från vårens konjunkturbarometer samt uppgifter om tre näringssektors omsättningsutveckling per region. De åländska kommunerna har delats in i fyra grupper (*se not 1*). Näringslivets branscher har indelats i tre övergripande näringssektorer för att säkra ett acceptabelt antal svar per bransch och region. De tre näringssektorerna är: 1) parti- och detaljhandeln, 2) alla andra serviceföretag, inklusive inkvarterings- och restaurangnäringen, transportföretagen, finanssektorn samt företagstjänsterna och privata tjänster samt 3) industrin inklusive, vatten- och elförsörjning, byggverksamheten samt primärnäringsföretagen.

Utvecklingen inom handeln

Förväntningarna på utvecklingen inom handel tenderar under resten av innevarande år att – åtminstone jämfört med mätningen året innan – gå i en negativ riktning. Enligt vårbarometerens resultat är många företag bekymrade över branschens allmänna utvecklingsförutsättningar och ser också rätt negativt på den framtida utvecklingen av lönsamhet och personalstyrka.

Figur 16: Omsättningens utveckling inom handeln per region



En jämförelse av omsättningens utveckling inom handeln per region visar på relativt stora förändringar i de årliga tillväxtsiffrorna för handelsföretagen i randkommunerna (se *figur 16*). Efter den senaste toppen sommaren 2002 blev omsättningsutvecklingen långsammare och har sedan sommaren 2003 uppvisat negativa tillväxtsiffror. Handelsföretagen i centrankommunerna har däremot haft en relativt stabil utveckling av omsättningen, dock med en svagt neråtgående trend.

Omsättningens årliga tillväxttakt i handelsföretagen i Mariehamn var negativ under större delen av år 2002, för att under 2003 uppvisa en relativt stabil årlig tillväxttakt. Det verkar dock som om tillväxttakten mattades av under första hälften av 2004. Handelsföretagen i skärgården uppvisar negativa tillväxtsiffror ända från mätperiodens början.

Enligt vårens konjunkturbarometer har förväntningarna bland handelsföretagen i centrankommunerna försämrats. Omsättningen liksom lönsamheten förväntas bli svagare under året och nedskärningar i antalet anställda planeras. Trots detta ser handelsföretagen i centrankommunerna liksom företagen i Mariehamn ljust på det egna företags verksamhet. Handelsföretagens förväntningar i staden är dock positiva då det gäller utvecklingen av omsättningen och antalet anställda.

Konjunkturutsikterna inom handelsföretagen i randkommunerna är fortsättningsvis dystra och detta gäller speciellt utvecklingen av omsättningen, vilket är helt i linje med utvecklingen av omsättningen enligt mervärdesskatteregistret (se *figur 16*). Handelsföretagen i skärgården ser fortsättningsvis positivt på den framtida utvecklingen av lönsamheten, trots den negativa utvecklingen av omsättningen. Viljan att investera är god i motsats till viljan att nyanställa. Handelsföretagen i samtliga regioner uppgav att de under de kommande åren i första hand kommer att satsa på rationaliseringar.

Utvecklingen inom servicesektorn

I branschgruppen ”serviceföretag” ingår företag inom inkvarterings- och restaurangnäringen, transportsektorn, finanssektorn samt företagstjänster och privata tjänster, sjöfarten utgör en betydande del.

Inom **hotell- och restaurangbranschen** gav vårens konjunkturenkät ett förhållandevis positivt resultat. Jämfört med barometern från föregående år (2003) såg företagen ljusare på branschens allmänna framtidsutsikter samt på lönsamhet och omsättning. Vissa nyinvesteringar påannonserades även. Däremot låg branschen lågt när det gällde eventuella framtida förstärkningar av personalstyrkan.

En närmare granskning av den faktiska utvecklingen under försäsongen och början av sommaren så som den avspeglar sig i momsregistrets omsättnings- och löneutbetalningsuppgifter ger dock en mer dämpad bild av utvecklingen inom branschen. Även årets inresande- och inkvarteringsstatistik tycks bekräfta en utveckling som blev svagare än vad branschen enligt ÅSUBs vårenkät hade förväntat sig. En viktig förklaring till nedgången under de två högsäsongsmånaderna är säkert det ovanligt dåliga sommarvädret. Ett långsiktigt betydligt större problem för branschen är dock den växande konkurrensen från kryssningstrafiken och prismässigt attraktiva resalternativ i Sverige och Finland samt närbelägna Baltikum.

Inom den för den åländska ekonomin så betydelsefulla branschen **transporter och kommunikation** var förväntningarna i våras rätt negativa såväl beträffande branschens allmänna utsikter som för omsättningen och lönsamheten. Företagen ser dock ut att tro mera på framtiden för den egna verksamheten, eftersom man ser mer positivt nu än för ett år sedan på företagets verksamhetsförutsättningar, personalstyrkan och investeringarna. Den mer positiva synen på framtiden verkar också bekräftas av att den negativa trenden i omsättningen verkar ha brutits under det första halvåret 2004 och att omsättningstillväxten är på väg upp mot nivåerna kring noll-procentsnivån. Nedgången i de utbetalade lönevolymerna har dock fortsatt, om än i avtagande takt.

Inom *färjsjöfartssektorn* har den finska regeringens nya och till utvecklingen i omvärlden anpassade sjöfartspolitik nu gjort att utflaggningstrycket till Sverige i stort sett försvunnit på rutterna Finland-Åland-Sverige. I höst klargörs också detaljutformningen av den återanskaffningsreservering för rederierna som man beslöt om i slutet av förra året. Reserveringen förutsätter dock en försäljning av fartyg och främjar därför inte en tillväxt inom handelsflottan. Under hösten skall förhandlingar om ett brett inkomstpolitiskt helhetsavtal mellan arbetsmarknadens parter inom färjsektorn föras, som förutspås utmynna i ett två- eller treårigt avtal. Inom estlandstrafiken, som domineras av estniska operatörer, är kostnadsnackdelarna för de åländska rederierna fortsättningsvis stora.

Inom kryssningstrafiken är beslutet att registrera det senaste nybygget under åländsk flagg ett positivt tecken. Över 400 personer, varav många ålänningar, kommer att nyanställas. En sådan ökning av de åländska sjöarbetsplatserna har inte skett på många år. Kommande höst innebär alltså en kraftigt utökad verksamhet på kryssningsmarknaden Stockholm-Mariehamn och Åbo – en starkt konkurrensutsatt och prispressad marknad.

För det medelstora och mindre *lasttonnaget* är läget mer negativt. Konkurrensen från rederier med mer förmånligt regelverk, inte minst beträffande nyanskaffning av effektivare tonnage, ökar hela tiden. Trots en uppåtgående trend på de traditionella fraktmarknaderna (för finsk och i viss mån även svensk exportindustri), så har rederierna därför i dagsläget inte ansett sig ha möjlighet till offensiva framtidssatsningar. Medelåldern för tonnaget är nästan 20 år, en alarmerande utveckling med tanke på att medelåldern för motsvarande EU-tonnage är 12 år och för hela världshandelsflottan 13 år. Likaså har marknadsandelen för de åländska (och finska) fraktrederierna inom de finska utrikeshandelstransporterna under perioden 1998 – 2004 minskat med hela 15 procent och är nu nere på ca 20 procent.

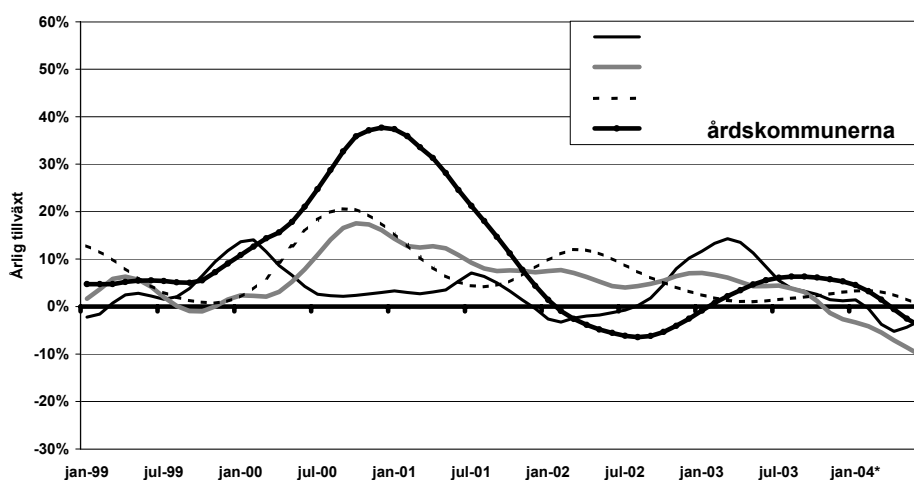
Det utflaggade *tanktonnaget* har haft mycket goda tider med bra intjäning och god efterfrågan, något som ser ut att hålla i sig även framöver med tanke på den förbättrade internationella konjunkturen med ökad produktion och världshandel som följd. Efter en omfattande förnyelse av tonnaget är också den ålandsägda flottan inom detta segment konkurrenskraftig inför kommande skärpningar av myndigheternas miljö- och säkerhetskrav.

Inom **finanssektorn** kan synen på den närmaste framtiden enligt vårens konjunkturenkät närmast beskrivas som försiktigt avvaktande. Detta gällde särskilt bedömningen av det egna företagets expansionsmöjligheter och den närmaste tidens personalbehov. Företagen kände sig allmänt pressade av hård konkurrens, små räntemarginaler och svårighet att få tag i den personalkompetens som krävs för att hänga med i utvecklingen av sektorns produkter.

Det står dock klart att finansföretagen under senare tid gynnats av en starkt stigande kreditefterfrågan, inte minst på den privata bostadssidan. Vårbarometern indikerar ju även en rätt god investeringsaktivitet framöver bland företagen. Positivt är här också de stigande börskurserna, som förbättrat marginalerna för företagens egna placeringar samtidigt som det förbättrat inkomsterna från de förmedlingstjänster som branschen bjuder åt andra kunder.

Branschen **övriga tjänster** består av mycket olika typer av företag, till exempel företag som producerar tjänster till andra företag samt företag som är inriktade på enskilda privata konsumenter. Enligt vårenkäten ser företagens framtidsutsikter inom branschen fram till mars nästa år, på det stora hela ljusa ut. Företagen säger sig i rätt hög grad planera en utvidgning av sin verksamhet samtidigt som lönsamheten anses kunna ligga kvar på en fortsatt god nivå. Mot bakgrund av att branschen nu haft två år med mycket höga tillväxttal, förutspås dock nu en viss nedgång i tillväxttakten.

Figur 17: Omsättningens utveckling inom servicesektorn per region



Serviceföretagen uppvisar en försvagning i utvecklingen av omsättningen sedan hösten 2003 (se figur 17). Företagen i centralkommunerna uppvisar negativa tillväxtsiffror från hösten 2003 och serviceföretagen Mariehamn och skärgårdskommunerna från våren 2004. Denna negativa omsättningsutveckling inom servicesektorn beror till stor del på försvagningen av tillväxttakten inom branschen transport och kommunikation, vars tillväxt dock åter verkar vara på väg upp.

Serviceföretagens konjunkturutsikter för den egna branschen samt förväntningarna på lönsamhetens framtida utveckling är speciellt negativa bland serviceföretagen i Mariehamn, skärgården och randkommunerna, medan centralkommunernas serviceföretag är mer positivt inställda. Förväntningarna på den framtida utvecklingen av omsättningen är mest negativa bland serviceföretagen i Mariehamn och centralkommunerna. Trots detta planerar serviceföretagen i staden, central- och randkommunerna nyinvesteringar samt nyanställningar av personal under året i motsats till företagen i skärgården. På lite längre sikt uppgav serviceföretagen i alla fyra regioner att de kommer att investera i maskiner och inventarier.

Utvecklingen inom industri- och primärnäringsföretagen

Näringssektorn ”primärnärings- och industriföretag” består av företag inom branscherna industri, vatten- och elförsörjning, byggverksamhet samt primärnäringsarna. Primärnäringsarna, som är av särskild vikt för den åländska landsbygds- och skärgårdsekonomin, är underrepresenterade i såväl barometerundersökningen som mervärdesskatteregistret. Bilden inom primärnäringsarna kompletteras därför med en kort genomgång av förutsättningarna inom olika produktionsgrenar med hjälp av för ändamålet särskilt insamlad branschinformation.

Inom **livsmedelsindustrin** var framtidsutsikterna enligt vårens konjunkturbarometer mycket ljusa även om investeringsvågen från början av 2000-talet nu ser ut att vara över. Omsättningen inom livsmedelsindustrin har sedan ungefär ett år tillbaka varit kraftigt stigande

och växer nu betydligt snabbare än lönerna, något som tyder på en positiv produktivitet utveckling inom branschen.

Om man ser till de enskilda produktionsområdena så ser dock läget inte alltid riktigt lika ljus ut som för branschen som helhet. *Mejeriproduktionen* har drabbats av östutvidgningen med snabbt växande import av främst billig ost. *Slakterinäringen* lever vidare på ungefär samma nivå som förut, men med växande efterfrågefluktuationer och ständiga krav på förnyelse och produktutveckling för att klara den växande konkurrensen från importerade produkter. Produktionen av *potatisbaserade snacksprodukter* är dock fortsättningsvis mycket expansiv och står därmed för huvuddelen av branschens tillväxt framöver.

De delar av den **övriga industrin** som av tradition levt på underleveranser till den svenska exportindustrin (främst inom metallsektorn) har under senare år drabbats av den svaga svenska industrikonjunkturen. Sedan början av detta år har dock den svenska industrikonjunkturen vänt uppåt och sätter nu sina spår i en betydligt ljusare exportefterfrågan för särskilt den åländska småindustrin inom *metallsektorn*. Trots de kraftigt stegrade råvarupriserna (olja) har även den *kemiska och plastindustrin* haft en god efterfrågan på den globala marknaden. Undantaget är här de mest konsumentvaruorienterade delarna av plastindustrin som är hårt pressade av lågprisimport från Östasien. Uppgången på den svenska marknaden för åländska *tryckerier* har även den i viss mån motverkats av ökad lågpriskonkurrens från närbelägna Baltikum och Ryssland. *Snickeriindustrin* har dragit nytta av den allmänna konjunkturuppgången, inte minst i Sverige, men dras fortfarande med problem på andra viktiga exportmarknader.

Det samlade resultatet av vårbarometern är dock att den åländska småindustrin (exklusive livsmedelsindustri) anser att konjunkturutsikterna för den närmaste framtiden är rätt goda. Med undantag för investeringarna var förväntningarna sålunda över lag positiva vad gäller branschens framtida lönsamhet, företagens verksamhet och omsättningsvolym samt behovet av personal. Etablering på nya mer expansiva marknader ligger högt på företagens prioriteringslista, medan konkurrenssituationen upplevs som ett av de största problemen.

De positiva tongångarna inom branschen motsägs i viss utsträckning av en (om än under våren uppbromsad) nedgång i de samlade försäljningsvolymerna. Däremot satsar företagen uppenbarligen redan nu på personalförstärkning inför en kommande efterfrågeuppgång.

Inom den heterogena branschen **vatten- och elförsörjning** förväntades enligt vårbarometern omsättningen och investeringarna öka under resten av året. Några nyanställningar av betydelse planeras dock inte.

Enligt vårbarometern såg företagen inom **byggsektorn** rätt mörkt på framtiden. Efter ett par år med stark uppgång i antalet byggprojekt och därmed också branschens samlade omsättning, så är efterfrågesituationen framöver åter betydligt mer osäker. En mindre

efterfrågeuppgång noterades dock under inledningen till sommaren. Mycket tyder ändå på att antalet större byggprojekt kommer att minska under de närmaste två åren, något som sannolikt kommer att leda till betydande nedskärningar och omstruktureringar inom branschen. Byggföretagens bedömning av den framtida omsättningen, investeringarna och lönsamheten var också över lag negativa och antalet lediga byggarbetsplatser har halverats under de senaste två åren. Den allt större marknadsandelen för importerade 'nyckelfärdiga' privata bostäder har också minskat de åländska byggbolagens utbyte av den fortsättningsvis rätt goda efterfrågan inom den delen av marknaden.

Enligt konjunkturenkäten såg många aktiva inom **primärnäringarna** rätt dystert på sina såväl som branschens verksamhetsförutsättningar. En viss ljusning i framtidsförhoppningarna inom branschen kunde dock spåras jämfört med året innan. En närmare granskning av branschens omsättnings- och löneutveckling under våren och sommaren pekar också den i samma riktning. Den tidigare mycket kraftiga nedgången i omsättningen har nu förbytts i sin motsats och sedan början av året har omsättningen växt betydligt snabbare än lönekostnadsutvecklingen som också den är på väg uppåt.

Varken konjunkturbarometern eller de omsättningskatteregisterbaserade uppgifterna är dock riktigt representativa för primärnäringen som helhet. Merparten av jord- och skogsbruket utövas av enskilda personer som tidigare konstaterats vara underrepresenterade i vårenkätens urval. Nedan följer därför en separat granskning den dagsaktuella konjunktur bilden och framtidsutsikterna för primärsektorns tre huvudbranscher: jordbruk, skogsbruk och fiske/fiskodling.

Något som kommer att påverka framtida produktionsförutsättningar för **jordbruket** är det faktum att WTO:s medlemsländer i början av augusti lyckades enas om ett ramverk för de fortsatta frihandelsavtalsförhandlingarna. Centralt var här att man kunde enas i jordbruksfrågan, vilket bland annat innebär att exportstöden skall slopas på sikt något som förväntas drabba särskilt mjölkproduktionen.

Under sommaren har Finland valt modell för genomförande av CAP-reformen. Det blev som väntat en kombinationsmodell där den största delen av de EU-delfinansierade stöden betalas som ett enhetligt regionalt stöd, vilket är lika stort per hektar åker inom samma område. Största delen av de EU-delfinansierade stöden kommer dessutom att frikopplas från produktionen och betalas ut enligt hur många hektar åker gården har. När det gäller mjölkbidraget och nötkreatursbidraget kommer en del av stödet att betalas ut som ett gårdsstöd för att stödsituationen inte skall förändras för mycket jämfört med situationen före reformen. Det nya CAP-stödsystemet skall tas i bruk från år 2006.

Om man ser till läget inom de enskilda produktionsområdena så har den tidigare oron för ett underskott i *nötköttproduktionen* visat sig vara obefogad. *Slaktsvinsproduktionen* är i

dagsläget i princip nedlagd och slakteriföretaget hämtar sin förädlingsråvara från Finland. *Fårköttproduktionen* är fortfarande den mest progressiva och intresset för det åländska fårköttet och förädlade fårköttprodukter ökar hela tiden. Inom *mejerinäringen* konstaterar man att östutvidgningen fått betydligt större konsekvenser för livsmedelsmarknaden än vad som var väntat. Importen av billig ost har varit märkbar, vilket även kan få konsekvenser för producenterna i form av lägre avräkningspriser från och med nästa år.

Potatisodlingen ser fram emot en god skörd efter några sämre år. Industrin hoppas att ett gott år skall stimulera till ökad odling på Åland så att man skall kunna minska importen av råvara som idag står för upp emot en fjärdedel av den totala råvarumängden. Läget inom *sockerbetsproduktionen* är fortsatt osäkert. I mitten av juli släppte EU-kommissionen sitt förslag till reform av sockerförordningen, som innebär kraftigt sänkta sockerpriser. Förhoppningen om att de landsvisa kvoterna skall få vara kvar gör att man tror att det kan finnas en möjlighet till fortsatt sockerbetsproduktion på Åland. Beslut om sockerreformen förväntas komma vid årsskiftet 2004/2005 för att börja genomföras från 2006.

Framtidsutsikterna för *spannmålsodlingen* ser allt dystrare ut. Uppköparna rapporterar sänkta priser på mellan 7-15 procent för råg, korn och vete. Den enda grödan som verkar vara stabil prismässigt är havren där konkurrensen från den europeiska odlingen är betydligt mindre.

Grönsakshandeln rapporterar goda skördar och god kvalitet inom de flesta produkter. Grönsakssektorn tror på ytterligare möjligheter för expansion och flaggar för nya produkter som körsbär, buskblåbär och päron. *Äppelskörden* verkar bli bra - både prisnivå och volymer ser mycket goda ut för odlingen. Dessvärre drabbades ett stort odlingsområde av svåra hagelskador, vilket har förstört skörden i stort sett helt för flera odlare.

Inom **skogsbruket** har priserna sedan början av detta år rört sig något uppåt – för första gången på flera år. Bedömningen är att priset på massaved skall fortsätta uppåt under hösten, och att den nedgång i cellulosapriserna som märktes under sommarmånaderna skall vara en övergående säsongseffekt. Prisläget är dock fortsättningsvis pressat när det gäller sågad furu – inte minst på grund av lågprisimport från bland annat Baltikum. Skogsavverkningen under året har hittills följt planerna och beräknas komma att uppgå till ca 200.000 kubikmeter.

Läget inom **fiskerinäringen** som helhet har inte förändrats på något avgörande sätt sedan vårens konjunkturöversikt. Näringen befinner sig fortsättningsvis i en period av ansträngd lönsamhet och allt större osäkerhet om de framtida verksamhetsförutsättningarna.

Detta gäller särskilt *havsfisket*. Trålfisket av strömming kommer sannolikt att upphöra helt under denna höst. Under våren har en båt sålts till Finland och de övriga har samtliga ansökt om strukturstöd för att permanent upphöra med fisket. Situationen för torskfisket i södra Östersjön är mer blandad. Under våren 2004 har de mindre båtarna haft ett bra fiske medan de större trålbåtarnas fiske avbröts redan den 5 mars. Höstfisket kommer att fortgå

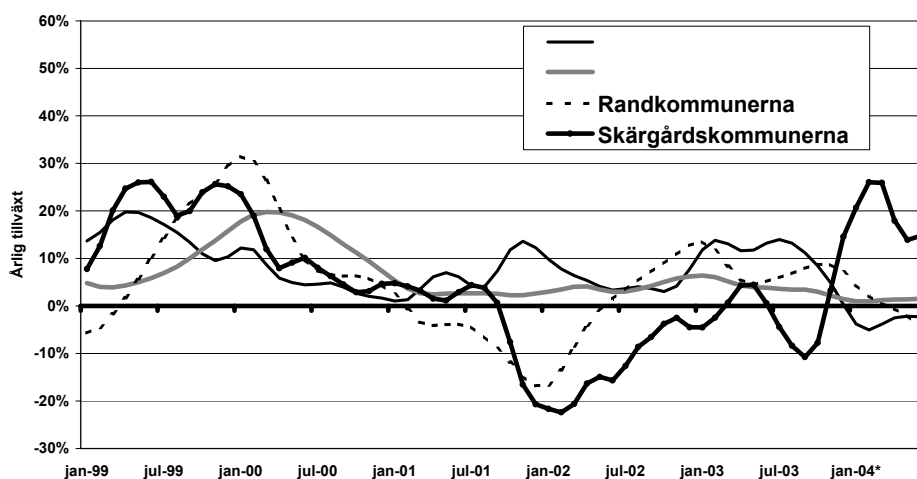
som tidigare för de mindre båtarna och man kommer troligen att öka fångstvolymerna jämfört med senaste år. Inför år 2005 är det ännu oklart om och hur stor en eventuell kvot kan bli för det så kallade östra torskbeståndet som de åländska båtarna fiskar på. Vårens och försommarens goda laxfiske gav hopp om framtiden men ungefär samtidigt kom EUs beslut om att slopa det tidigare undantaget för Östersjön om fiske med drivgarn från och med år 2008. För näringens del är det ett tungt bakslag då man under många år försökt anpassa sig till olika regleringsåtgärder och nedskärningar i syfte att stärka laxbeståndet. Trots olika försök med nya fiskemetoder kommer drivgarnsförbudet att medföra att laxfångsterna minskar kraftigt.

Även om det *småskaliga kustfisket* ännu inte påverkas av kvoteringar och regleringar påverkas dess utvecklingsmöjligheter av tillbakagången av det övriga fisket eftersom det finns risk för att de totala volymerna blir för små för fiskhandlarna.

För *fiskodlingens* del kan noteras vissa positiva tecken på de internationella marknaderna. Konkurrensen från importerad fisk, främst norsk, har stabiliserats bland annat som följd av beslut av EU om importtull för regnbågslax och en importkvot för lax. Till skillnad från de två föregående åren har väderleksförhållandena under år 2004 varit goda. Produktionsnivån kan sålunda förväntas stiga. Prisnivån har under sommaren varit god, även om försäljningsvolymerna då av tradition är små. En sänkning av priserna kan förväntas till höstens slaktsäsong men förutsättningar finns att bibehålla den på en lönsam nivå.

En jämförelse av omsättningens årliga tillväxttakt per region visar att primärnärings- och industriföretagens relativt stabila tillväxttakt i centralkommunerna verkar ha mattats av sedan hösten 2003 (se *figur 18*). Även företagen i Mariehamn och i randkommunerna visar på en långsammare tillväxttakt sedan hösten 2003 och till och med negativa preliminära siffror för 2004. Omsättningens årliga tillväxttakt i skärgårdsföretagen var under sommaren och hösten 2003 negativ, för att snabbt öka igen under slutet av året.

Figur 18: Omsättningens utveckling inom primärnärings- och industriföretagen per region



Primärnärlings- och industriföretag i staden har en positiv syn på samtliga indikatorer i motsats till företagen i skärgården. Företagen i skärgården upplever att den allmänna osäkerheten är det största hindret för utvecklingen av det egna företaget. Primärnärlings- och industriföretagen i centralkommunerna är svagt positiva till utvecklingen av det egna företaget och nyanställningar planeras under året. På lite längre sikt uppgav företagen att de kommer att investera och utveckla marknadsföringen. I randkommunerna är örväntningarna bland företagen positiva med undantag för utvecklingen av lönsamheten.

5. Utvecklingen av den kommunala ekonomin

Kommunernas ekonomi finansieras i huvudsak av skatteintäkter, landskapsandelar och olika avgifter. Skatteinkomsterna är den mest betydelsefulla inkomstkällan för kommunsektorn på Åland, drygt 50 procent av de totala inkomsterna kommer från beskattningen. Den näst största inkomstkällan utgörs av landskapsandelarna. Nedan analyseras utvecklingen av dessa centrala inkomstslag tillsammans med utvecklingen av de kommunalekonomiska förutsättningarna i övrigt. Alla tidsserier anges i löpande priser, inflationen har inte beaktats.

5.1 De kommunala nyckeltalen visar på svag ekonomisk utveckling

I *tabell 1* nedan sammanfattas några centrala poster från kommunernas bokslut för åren 2001-2003 samt från budgeterna för 2004. Uppgifterna är hämtade från ÅSUBs statistik. Budgeterna innehåller vanligen ett visst mått av försiktighet, varför inte några långtgående slutsatser kan dras på basen av dessa. Alla kostnader och underskott anges som negativa tal, medan intäkter och överskott är positiva.

Verksamhetsbidraget visar driftens nettokostnader som ska finansieras med skatteinkomster, landskapsandelar och verksamhetsinkomster. Verksamhetsbidraget är således alltid negativt. Årsbidraget visar, förenklat sagt, hur mycket som finns kvar för amorteringar och avskrivningar efter att de löpande kostnaderna täckts. På längre sikt borde årsbidraget motsvara avskrivningarna. Vid jämförelse mellan kommuner bör man hålla i minnet att årsbidraget påverkas av den kommunala skatteprocenten. Kommunens resultaträkning utmynnar i räkenskapsperiodens överskott eller underskott, där även exempelvis förändringar av fonder och reserver ingår.

Tabell 1: Centrala poster från kommunernas bokslut och budgeter, 1.000 euro

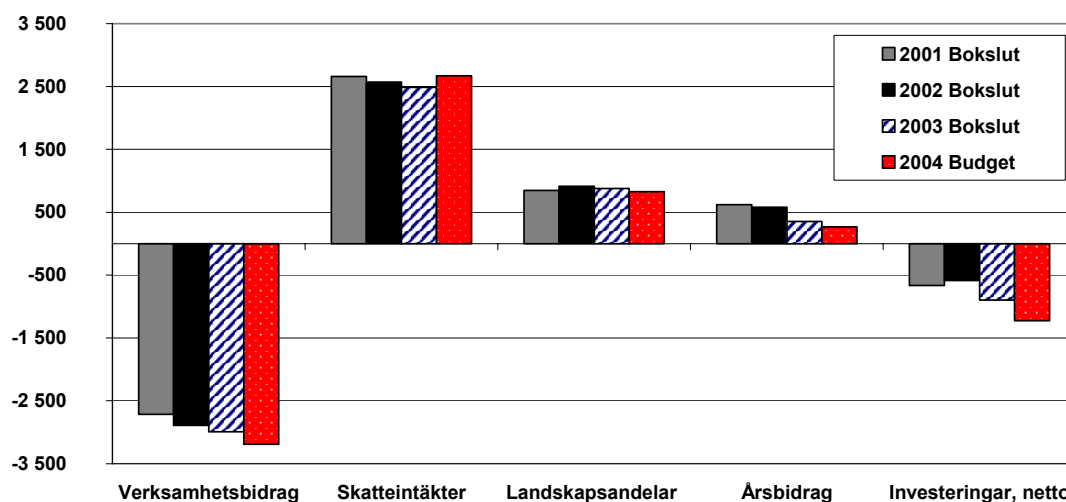
	2001	2002	2003	2004
	Bokslut	Bokslut	Bokslut	Budget
Verksamhetsbidrag	-69 977	-75 135	-78 500	-84 063
<i>Förändring, %</i>	9,3	7,4	4,5	7,1
Skatteintäkter	68 576	66 830	65 232	70 370
<i>Förändring, %</i>	11,4	-2,5	-2,4	7,9
Kommunalskatt	51 265	55 942	55 192	60 101
Fastighetsskatt	927	962	1 000	1 104
Samfundsskatt	16 207	9 218	8 261	8 499
Övr. skatteint.	177	708	778	666
Landskapsandelar	21 840	23 789	23 020	21 807
<i>Förändring, %</i>	4,8	8,9	-3,2	-5,3
Årsbidrag	16 027	15 086	9 319	7 001
<i>Förändring, %</i>	10,9	-5,9	-38,2	-24,9
Avskrivningar enl plan+nedskrivningar	-6 057	-6 456	-7 078	-7 655
Räkenskapsperiodens överskott/underskott	10 058	5 846	2 497	-555
Investeringar, netto	-17 124	-15 246	-23 582	-32 267
Förändr i långfristiga länestocken	-95	178	8 607	19 609

Nettoutgifterna för verksamheterna steg enligt de senaste boksluten med sammantaget 4,5 procent 2002-2003, år 2002 var ökningen hela 7,4 procent. Sex kommuner (Eckerö, Finström, Geta, Kökar, Sottunga och Vårdö) uppvisade negativt resultat år 2003 (fem år 2002). Ingen kommun hade dock negativt årsbidrag ifjol. Den långfristiga lånestocken ökade för andra året i rad, ifjol var upplåningen betydande. Investeringsstakten inom den kommunala sektorn är fortsatt hög. Från år 2000 har nettoinvesteringarna överstigit årsbidraget för kommunerna totalt med marginal. Utvecklingen av landskapsandelarna granskas närmare i avsnitt 5.3 där även preliminära uppgifter för år 2005 finns samlade.

Enligt budgeterna för i år beräknas driftskostnaderna öka en aning långsammare än tidigare eller med knappt 3 procent. De sammantagna verksamhetskostnaderna uppgår enligt budgeterna för i år till drygt 113,4 miljoner euro, varav hälften är personalkostnader. De avtalsenliga justeringarna höjer lönerna med knappt tre procent inom den kommunala sektorn och därutöver höjer löneglidningarna lönerna. Verksamhetsintäkterna beräknas täcka cirka 26 procent av verksamhetskostnaderna. Hela tolv kommuner har budgeterat med negativt resultat i år (tio kommuner år 2003) och en kommun har därtill en budget med negativt årsbidrag. Årsbidraget borde på längre sikt vara så stort att det täcker avskrivningarna, men enligt 2004 års budgeter uppgår årsbidragen endast till 91 procent av avskrivningarna på 7,65 miljoner euro. Sammantaget är underskottet -0,56 miljoner euro i kommunernas budgeter för i år. Kommunernas intäkter har inte ökat i samma takt som kostnaderna. Investeringsnivån är fortsatt hög hos de åländska kommunerna. Enligt budgeterna uppgår de planerade nettoinvesteringarna till drygt 32 miljoner euro i år. I ekonomiplanerna för år 2005 uppges investeringarna sjunka endast marginellt. Den långfristiga lånestocken beräknas enligt årets budgeter stiga med 19,6 miljoner euro, netto.

Figur 19 nedan visar utvecklingen av några av nyckeltalen per invånare. Också per invånare ökar driftsutgifterna (netto) och årsbidraget försvagas.

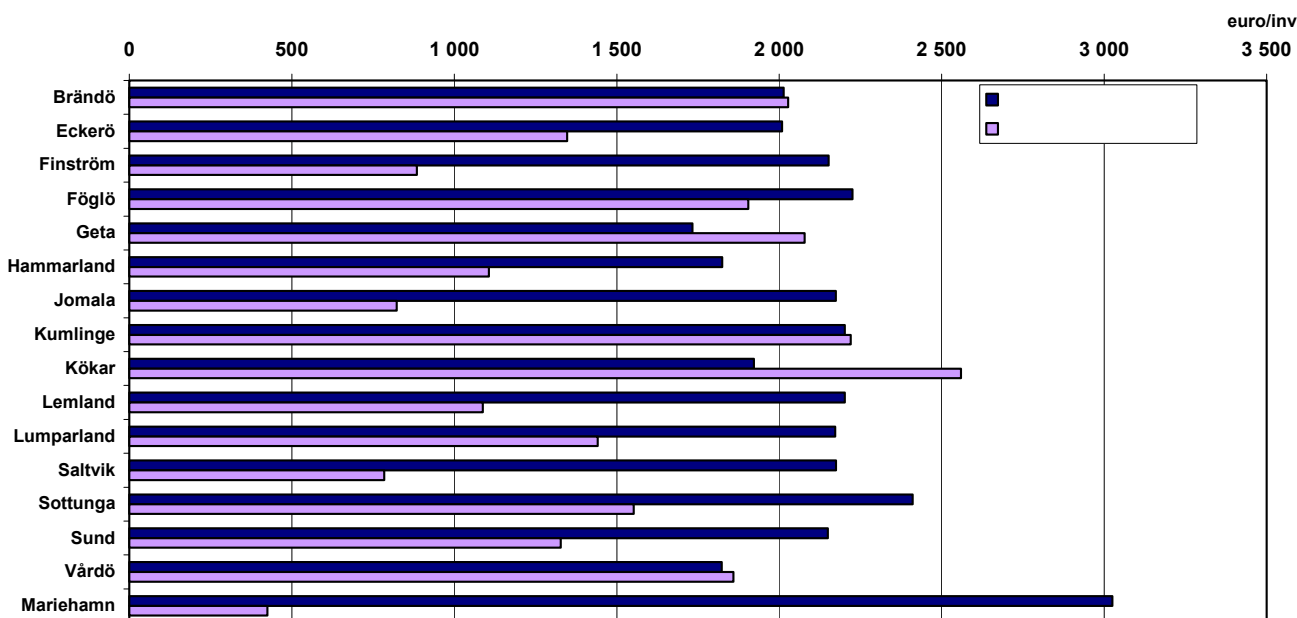
Figur 19: Kommunala nyckeltal per invånare, alla kommuner (euro/invånare)



Tre kommuner beslöt inför år 2004 att höja skatteprocenten för kommunalskatten (fem kommuner år 2003). Det genomsnittliga kommunala skatteuttaget på förvärvsinkomster steg från 16,49 till 16,56 procent. Skatteprocenten för de åländska kommunerna varierar mellan 16,0 och 18,5 procent. Dessutom höjde tre kommuner fastighetsskatten för stadigvarande bostäder i år och fyra kommuner höjde den allmänna fastighetsskattesatsen.

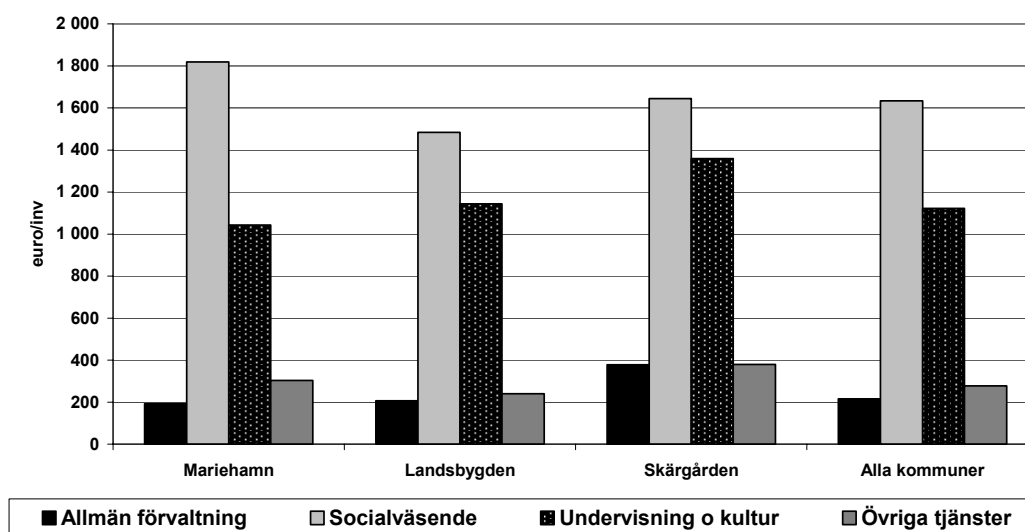
Skatteinkomsternas och landskapsandelarnas betydelse varierar relativt mycket mellan kommuner och regioner. För hela fem kommuner var landskapsandelarna högre än de egna skatteintäkterna enligt 2003 års bokslut (*figur 20*). Landskapsandelarna per invånare är lägst för Mariehamn, medan skärgårdskommunerna samt Geta erhåller de högsta beloppen. När det gäller skatteintäkterna per invånare ligger Mariehamn i topp.

Figur 20: Skatteinkomster och landskapsandelar per invånare, enligt bokslut 2002



Enligt boksluten utgjorde socialvårdens andel 50 procent av driftskostnaderna, netto. Grundskolans andel av nettodriftskostnaderna uppgick till 26,6 procent, medan den allmänna förvaltningen stod för ca 6,6 procent av dessa nettokostnader. Även här är variationerna mellan kommuner och regioner förhållandevis stora (*figur 21*).

Figur 20: Kommunernas nettodriftskostnader per invånare efter huvudsektor³



Mariehamn har höga kostnader per invånare för socialvården. Inom de tre övriga huvudsektorerna har skärgården de högsta kostnaderna per invånare. Nettodriftskostnaderna är som helhet högst i skärgårdskommunerna. En analys av utvecklingen av kostnaderna i de olika sektorerna visar på att kostnaderna för socialväsandet har ökat mest under de tre senaste åren (2000-2003), med 23,8 procent i löpande priser. Kostnaderna för undervisningssektorn har under samma period stigit med 18,4 procent. En av de poster som hittills inte varit så stor, men som ökat under de senaste åren är utkomststödet. Utkomststödet har ökat med 47,6 procent från år 2000 till 2003, i Mariehamn var ökningen 85,8 procent samma period.

En viktig förklaring till utgiftsstrukturen i kommunerna står att finna i åldersstrukturen. Kommuner med stor andel barn och äldre har högre utgifter för den sociala sektorn där barn- och äldreomsorg är stora poster. De mindre kommunerna har därtill höga utgifter per invånare eftersom de inte kan dra nytta av ”stordriftsfördelar”.

Tabell 2: Befolkning efter ålder 31.12.2003

	Åldersgrupp				
	Totalt	0-14 %	15-64 %	65+ %	75+ %
Mariehamn	10 626	16,0	67,7	16,3	8,7
Landsbygden	13 367	19,8	64,8	15,4	7,3
Skärgården	2 354	16,5	59,4	24,1	13,2
Åland	26 347	17,9	65,5	16,6	8,4

³ Diagrammet baseras på preliminär, ej publicerad statistik från ÅSUB.

5.2 Utvecklingen av kommunernas skatteinkomster

Utvecklingen av skatteinkomsterna är ett område där tillgången på aktuell information är knapp, samtidigt som behovet för att kunna prognostisera inkomsterna inom den kommunala sektorn är stort. I dagsläget är situationen den att beskattningen för år 2003 slutförs först i slutet av oktober år 2004, då budgetberedningen för år 2005 till stor del är klar. Samtidigt är skatteinkomsterna den viktigaste inkomstkällan för den kommunala sektorn som helhet. Betonas bör att osäkerhetsfaktorerna inför nästa år är många och att flera av de grunder och antaganden som använts i kalkylerna nedan därför kan komma att ändras före årsskiftet. Förändringar i de kommunala skatteavdragen är sådana frågor som de senaste åren avgjorts först i samband med budgetbehandlingen i riksdagen och som via den åländska lagstiftningen fått konsekvenser även för kommunerna på Åland.

Informationskällor

De kalkyler för de olika skatteinkomstslagen som presenteras nedan har följande källor som grund. Utgångspunkten har varit den slutliga debiteringsstatistiken fram till år 2002 samt preliminära uppgifter om debiteringen för år 2003 (per 4.10.2004) när det gäller förvärvsinkomst- och samfundsskatterna, och uppgifter från slutet av juli 2004 när det gäller fastighetsskatterna. För prognoserna av skatteinkomsternas utveckling har använts mervärdesskatte- och företagsregisterinformation, ÅSUBs konjunkturenkäter till företagen, nationalräkenskapsdata, befolkningsrörelse- samt bostadsproduktionsstatistik samt annan relevant statistik från ÅSUB. Därtill har de åländska börsbolagens bokslut och delårsrapporter granskats.

Antaganden

Beräkningarna av skattebasen bygger på följande antaganden och preliminära data som finns samlade i *sammanställningen nedan*: BNP-utvecklingen beräknas för fjolåret ha uppgått till en reell tillväxt på drygt 4 procent efter ett svagt år 2002. För i år visar ÅSUBs prognoser åter på en svagare tillväxt på runt 2,5 procent och år 2005 beräknas tillväxttakten minska till endast drygt 1 procent. Den totala skatteprocenten för företagen antas enligt regeringens förslag sjunka till 26 procent år 2005. Kommunsektorns andel av skatterna antas dock i enlighet med planerna stiga till drygt 22 procent, så att den kommunala uttaxeringen fortsättningsvis motsvarar en skattesats på 5,7275 procent.

Förvärvsinkomstsummans tillväxttakt har sakta sjunkit de två senaste åren. Förvärvsinkomsterna steg enligt preliminära beräkningar med cirka 3,6 procent ifjol⁴ och beräknas öka med ca 3,1 procent i år och med 2,9 procent nästa år. Prognosen bygger på bedömningen att sysselsättningsläget försvagas en aning samt att löneökningarna blir mindre

⁴ I vårens konjunkturbedömning beräknades förvärvsinkomstsumman för år 2003 ha ökat med 3,4 procent.

än ifjol. Även utflaggningen av ett fartyg 2003 och det kryssningsfartyg som sätts i trafik under åländsk flagga i höst har beaktats i prognosen. Utvecklingen av förvärvsinkomsterna (brutto) har kalkylerats som helhet, undergrupperna (såsom löneinkomster, pensionsinkomster, arbetslöshetskydd mm) har analyserats i underlaget för kalkylen. Befolkningsförändringarna påverkar utvecklingen av förvärvsinkomsternas totala volym.

Centrala prognossiffror och antaganden

	2002*	2003*	2004**	2005**
BNP till marknadspris, volymförändring, %	-2,4	4,1	2,5	1,1
Förvärvsinkomstsumman, förändring, %	4,9	3,6	3,1	2,9
Befolkningstillväxt	249	90	110	90
Arbetslöshetsgrad (öppen), %	1,8	1,9	2,3	2,3
Konsumentprisindex, förändring %	2,1	0,6	0,3	1,1
Byggnadskostnadsindex, förändring %	0,8	1,8	1,7	1,7
Kort ränta (euribor 3 mån), %	3,3	2,3	2,1	2,6
Kommunal skatteprocent, vägt medeltal	16,40	16,49	16,56	16,56
Samfundsskatteprocent	29,0	29,0	29,0	26,0
Antal nyutflaggade fartyg	-	1	-	-

Det slopande allmänna avdraget syns i förvärvsinkomstskatterna

Kalkylen för förvärvsinkomstskatterna (*tabell 3*) baseras på beräkningar för varje enskild kommun men presenteras nedan endast för kommunerna sammantaget och i rapportens bilagedel för de fyra regionerna. För den intresserade kan underlagstabellerna per kommun erhållas från ÅSUB. De kommunvisa kalkylerna är uppgjorda i excelformat med möjlighet att föra in egna bedömningar om inkomstutvecklingen och där exempelvis avdragen, den beskattningsbara inkomsten och den skatt som debiteras räknas ut automatiskt.

Bland de så kallade riksavdragen (de avdrag i kommunalbeskattningen som är identiska med avdragen i rikslagstiftningen) presenteras endast de skilt där förändringar skett under de aktuella åren eller där en precisering annars har betydelse för beräkning av skatteutfallet (grundavdraget). De avdrag som är specifika för den åländska lagstiftningen eller där utformningen avviker från den i riket, här kallade åländska avdrag, är alla specificerade för att klargöra omfattningen av dem. Det bör dock betonas att det ytterst är *Lagtinget som beslutar om alla de avdrag som tillämpas i kommunalbeskattningen på Åland.*

Bland riksavdragen har avdraget för inkomstens förvärvande och förvärvsinkomstavdraget höjts kontinuerligt. År 2002 var det maximala avdraget för inkomstens förvärvande 460 euro, år 2003 steg det till 590 euro. När det gäller förvärvsinkomstavdraget beslöt riksdagen ifjol att öka avdraget såväl vid ingången av året som vid halvårsskiftet. Både procentsatserna och inkomstgränserna för avdraget har justerats. Den sammanlagda effekten av fjolårets förändringar minskar de åländska kommunernas skatteintäkter med över 1 miljon euro per år.

De förändringar som trädde i kraft i år är de mest omfattande som genomförts på många år. Det maximala förvärvsinkomstavdraget höjdes från 2.550 euro till 3.550 euro. Med de förändringar i procentsatserna som skett beräknas avdraget minska kommunernas inkomster med ca 1,46 miljoner euro i år. Avdraget för inkomstens förvärvande höjdes med 30 euro till 620 euro, vilket motsvarar ca 65.000 i inkomstbortfall för kommunerna. Sammantaget innebär de här förändringarna alltså över 1,5 miljoner i minskade skatteintäkter.

Landskapsregeringen tog i den första tilläggsbudgeten för i år upp ett anslag om 700.000 euro som kompensation för det utökade förvärvsinkomstavdraget. Kompensationen motsvarar lite mindre än hälften av den kalkylerade ökningen av avdraget i år och har fördelats mellan kommunerna enligt den totala betydelsen av avdraget enligt ett genomsnitt för de tre senast fastställda beskattningarna (2000-2002). Inför nästa år föreslås en kompensation om 1.400.000 euro för förvärvsinkomstavdraget.

Inför nästa år finns tillsvidare inte några beslut om förändringar i avdragen. I kalkylen för 2005 har vi därför antagit att avdragsgrunderna blir de samma som i år för de avdrag som görs från inkomsten. Antagandet kommer dock kanske inte att hålla eftersom grunderna regelmässigt har justerats varje år. Kommunerna bör ha i beredskap att avdragsgrunderna kan komma att ändras och skatteintäkterna därmed bli lägre än i prognosen här nedan. Bland de avdrag som görs direkt från skatten har vi räknat med att reformen av bolagsbeskattningen träder i kraft vid årsskiftet och att gottgörelsen för bolagsskatten därmed försvinner. Reformen påverkar även i viss mån gottgörelsen innevarande år.

Det mest omfattande avdraget är förvärvsinkomstavdraget. Bland de åländska avdragen var det *allmänna avdraget* det som var mest omfattande under de år det tillämpades (1999-2003). Inför år 2004 beslöt Lagtinget avskaffa det allmänna avdraget och i gengäld sänktes de allmänna landskapsandelarna, skattekompletteringen samt landskapsandelarna för socialvården i motsvarande grad, så att inverkan på kommunernas ekonomi skulle bli neutral. I praktiken innebar förändringen att de ökade skatteintäkterna alltså tillföll landskapet. Efter att det allmänna avdraget slopats är det sjukdomskostnadsavdraget och resekostnadsavdraget bland de åländska avdragen som har störst betydelse för skattebetalarna.

Skattealkylen för kommunerna tillsammans (*tabell 3*) visar att skatteintäkterna växte långsammare än förvärvsinkomsterna åren 2002 och 2003, detta som ett resultat av de höjda avdragen. För i år gör dock det slopade allmänna avdraget att skatteinkomsterna beräknas öka med över 6 procent. Den direkta effekten av att det allmänna avdraget försvann beräknas vara drygt 3 miljoner euro i ökade skatteintäkter innevarande år. Om man beaktar att den delen av ökningen tillfaller landskapet stannar tillväxten för i år på knappt 1,3 procent eller mindre än 0,7 miljoner euro. Nästa år förväntas skatteintäkterna öka med cirka 4 procent, om avdragsgrunderna inte justeras inför nästa år.

Tabell 3: Kalkyl över kommunernas förvärvsinkomstskatter, 1.000 euro (enligt debitering)

	2002	2003*	2004**	2005**
Förvärvsinkomster	455 237	471 691	486 231	500 367
<i>förändring, %</i>	4,9	3,6	3,1	2,9
Avdrag, riks-	82 812	89 614	100 945	103 295
Avdrag för inkomstens förvärvande	6 979	8 270	8 655	8 907
Förvärvsinkomstavdrag	22 340	27 702	37 926	39 529
Grundavdrag	4 710	4 616	4 847	4 847
Övriga avdrag	48 783	49 027	49 517	50 012
Avdrag, åländska	31 290	32 256	14 118	14 530
Resekostnadsavdrag	4 598	4 782	4 947	5 092
Studielåneavdrag	153	158	162	165
Sjukdomskostnads avdrag	7 629	8 010	8 275	8 523
Studieavdrag	706	720	735	749
Allmänt avdrag	18 204	18 646	0	0
Avdrag, sammanlagt	114 102	121 871	115 063	117 825
Beskattningsbar inkomst	341 135	349 820	371 168	382 542
Skattesats	16,40	16,49	16,56	16,56
Kalkylerad skatt	56 228	57 944	61 778	63 661
Underskottsgottgörelse mm	541	568	625	0
Övr. avdrag från skatten	3 009	3 009	3 039	3 070
Debiteras	52 678	54 367	58 114	60 591
<i>förändring, %</i>	4,2	3,2	6,9	4,3
"Förvärvsinkomstören"	319 645	328 275	349 198	364 128
<i>förändring, %</i>	4,2	2,7	6,4	4,3

* Prel skatter per 4.10.2004

Den totala avdragsgraden uppgick till över 25 procent i genomsnitt 2002, men beräknas sjunka till ca 23,6 procent i år genom att det allmänna avdraget försvann. De så kallade åländska avdragen beräknas höja avdragsgraden med ca 2,9 procentenheter i år.

Vårens prognos över det slutliga skatteutfallet år 2003 ligger mycket nära de preliminära uppgifter om beskattningen för fjolåret som nu finns tillgängliga. Tillväxtprognoserna för utvecklingen av förvärvsinkomstsumman har dock skrivits upp som ett resultat av utvecklingen inom näringslivet. Utvecklingen av förvärvsinkomstskatterna ter sig nu rätt tillfredsställande. Utfallet för i år bör dock som nämnts ställas i relation till att landskapsandelarna minskar med drygt 3 miljoner euro, så nettotillväxten i de kommunala inkomsterna är inte fullt så god.

De debiterade skatterna, alltså de skatter skattebetalarna har att betala, stämmer inte helt överens med de skatter som **under året redovisas till kommunerna**. Tillväxten i förvärvsinkomsterna och höjda skattesatser höjer de fördelningsandelar som ligger till grund för de skatter som redovisas till kommunerna, medan ökade avdrag har motsatt verkan. De nya fördelningsandelarna för förvärvsinkomstskatterna tas i bruk i februari varje år, då justeras både skattetagargruppernas och de enskilda kommunernas andelar. När de olika

skattetagargruppernas andelar för 2005 fastställs används uppgifter från den slutförda beskattningen för 2003. Därtill beaktas den beräknade utvecklingen av olika inkomstslag och avdrag under perioden 2004-2005. Den enskilda kommunens andel baseras på den kommunalskatt som ska betalas för skatteåret 2003 justerat med utvecklingen av antalet invånare i kommunen och eventuella förändringar i skattesatserna.

I år har det emellertid uppmärksamats ett problem som är specifikt för de åländska kommunerna. *I de redovisningsandelar som fastställts för de åländska kommunerna i år har inte beaktats att det allmänna avdraget har avskaffats* och att redovisningen av skatteintäkterna därmed borde stiga i motsvarande grad. Däremot har de landskapsandelar som sänkts för att motsvara inkomstökningen från förvärvsskatterna börjat tillämpas, vilket har påverkat kommunernas likviditet under året. Enligt den information som nu finns ska detta rättas i samband med de övriga rättelser som sker i redovisningen i december 2004.

Samfundsskatterna har minskat i betydelse

Samfundsskatten, eller bolagsskatten, utgör den näst största enskilda skattekällan för kommunerna. Osäkerhetsfaktorerna för bedömningen av utvecklingen av dessa inkomster är dock stora. Dels genomförs från 1.1.2005 en reform av företagsbeskattningen som kan påverka utfallet av såväl årets som nästa års skatter från företagssektorn. Dels kommer en betydande del av företagsskatterna från sjöfartssektorn där osäkerheten är stor när det gäller framtida konkurrensförhållanden samt hur de nya stödsystemen, som tillämpas från årsskiftet, kommer att påverka vinstutvecklingen.

De senaste åren har de förändringar som berör samfundsskatterna varit många. År 2002 sänkte staten de åländska kommunernas andel av samfundsskatten från 37,25 till 24,09 procent. Ifjol sänktes kommungruppens andel ytterligare, till 19,75 procent. Det motsvarar en skattesats om endast 5,7275 procent. Ännu år 1997 var kommungruppens andel av samfundsskatterna 44,8 procent. Inför nästa år föreslås den totala samfundsskattsatsen sjunka från 29 till 26 procent. Enligt förslaget skall dock den andel som tillfaller kommunsektorn dock fortsättningsvis motsvara en skattesats om 5,7275 procent.

Från år 2002 gäller en ny fördelningsgrund för samfundsskatterna på Åland. Modellen bygger på att fördelningen skall följa näringslivsutvecklingen i kommunerna. För att undvika allt för stora variationer mellan åren i de små kommunerna skall fördelningen beräknas på basen av ett genomsnitt för de senaste tre åren. Den huvudsakliga grunden för fördelningen av de influtna skatterna utgörs av antalet arbetsplatser per kommun.

Beträffande fördelningen av företagsskatterna mellan kommunerna utgör åren 2001-2003 grund för fastställande av 2005 års fördelningsnycklar. Grunduppgifterna för år 2003 har ännu inte fastställts, varför endast åren 2001 och 2002 (med en tredjedels vikt för år 2001 och två tredjedelars vikt för år 2002) används som kalkylerad koefficient i prognosen för år 2005.

De slutliga samfundsskatter som tillfaller kommunerna (*tabell 4*) minskade år 2002 med hela 36 procent, varav över 35 procentenheter förklaras av att kommunsektorns andel av samfundsskatterna sjönk från 37,25 procent till 24,09 procent. De skatter företagen betalade minskade således endast marginellt. Eftersom kommunsektorns andel av samfundsskatterna sänktes även för fjolåret sjönk samfundsskatterna också för det året. De skatter som företagen verkligen har att betala steg enligt de preliminära uppgifterna från skattestyrelsen med drygt 7,7 procent, medan skatteintäkterna till kommunerna sjönk med 8,7 procent. I år beräknas skatteinkomsterna till kommunerna öka med cirka 4 procent och nästa år med runt en procent.

Tabell 4: Prognos för kommunernas andel av samfundsskatten 2002–2005, euro (enl debiter.)

	2002	2002	2003	2003*	2004	2004**	2005**	2005**
	Koefficient	Skatt	Koefficient	Prel. skatt	Koefficient	Kalk. skatt	Kalk. koefficient	Kalk. skatt
Brändö	0,00809582	77 519	0,00980102	85 685	0,00943444	85 779	0,00756134	69 436
Eckerö	0,00629738	60 298	0,01056809	92 391	0,03963541	360 371	0,04628378	425 027
Finström	0,03134930	300 174	0,02809509	245 620	0,02715078	246 859	0,02936173	269 631
Föglö	0,01425353	136 480	0,02654176	232 040	0,02771031	251 946	0,02295717	210 817
Geta	0,00070388	6 740	0,00104671	9 151	0,00090477	8 226	0,00094714	8 698
Hammarland	0,00352979	33 798	0,00369817	32 331	0,00450112	40 925	0,00449917	41 316
Jomala	0,02941320	281 636	0,02993169	261 676	0,02803240	254 875	0,03186256	292 596
Kumlinge	0,00288097	27 586	0,00260954	22 814	0,00256606	23 331	0,00221456	20 336
Kökar	0,00033540	3 211	0,00034747	3 038	0,00036451	3 314	0,00034944	3 209
Lemland	0,00592815	56 763	0,00461261	40 325	0,00289412	26 314	0,00140947	12 943
Lumparland	0,00296419	28 383	0,00442547	38 689	0,00493333	44 855	0,00497228	45 661
Saltvik	0,06985381	668 861	0,06204120	542 392	0,04816489	437 922	0,03365526	309 059
Sottunga	0,00020880	1 999	0,00021225	1 856	0,00021237	1 931	0,00021969	2 017
Sund	0,00157135	15 046	0,00130520	11 411	0,00114913	10 448	0,00109350	10 042
Vårdö	0,00039863	3 817	0,00053555	4 682	0,00053416	4 857	0,00047440	4 356
Mariehamn	0,82221581	7 872 844	0,81422818	7 118 348	0,80181220	7 290 194	0,81213850	7 457 923
Hela Åland	1,00000000	9 575 155	1,00000000	8 742 448	1,00000000	9 092 146	1,00000000	9 183 067
Förändring i skatter, %		-36,0%		-8,7%		4,0%		1,0%
Randkommuner		779 328		694 034		861 822		798 486
Centralkommuner		672 372		579 953		568 972		616 486
Skärgården		250 612		350 114		371 158		310 173
Samfundsskatteprocent		29,0		29,0		29,0		26,0*
Kommunsektorns andel av samfundsskatterna, %		24,09%		19,75%		19,75%		22,03%*

* Prel uppg per 4.10.2004

I samband med att de nya fördelningsgrunderna för samfundsskatterna började tillämpas, infördes ett system för **kompensation till kommunerna för uteblivna skatteintäkter från kapitalinkomst från jordbrukare, näringsidkare och yrkesutövare**. Kompensationen grundar sig på fördelningen av de aktuella kapitalinkomsterna mellan kommunerna de tre senaste åren för vilka beskattningen slutförts. År 2005 utgör sålunda åren 2001-2003 fördelningsgrunden. Det belopp som fördelas år 2004 och 2005 är 24,09 procent av de aktuella kapitalinkomstskatterna år 2002 respektive 2003. Lagtinget har alltså för denna bestämmelse inte gått in för att sänka den andelen som fördelas till kommunerna i samma utsträckning som för samfundsskatterna. Den kompensation som betalas för i år är sammantaget 397.244 euro. Även för 2005 beräknas nivån vara ca 400.000 euro för kommunsektorn totalt.

Ytterligare bör man i samband med kommunernas skatteintäkter från företagssektorn beakta de **kommuner som förlorade på reformen av fördelningsgrunderna för samfundsskatterna**, och där intäkterna från kompensationen från kapitalinkomstskatterna inte täcker denna förlust. Dessa kommuner *kompenseras* till 75 procent i år (kompensationen baseras då på 2003 års uppgifter) och åren därefter 50 respektive 25 procent. År 2006 är således det sista år som kompensationen betalas ut. Nivån för årets kompensationen kan fastställas då 2003 års beskattning slutförts i månadskiftet oktober-november, preliminärt har kompensationen för i år beräknats till drygt 220.000 euro och för nästa år till ca 168.000 euro totalt (*se tabell i bilagan*).

Fastighetsskatterna ökar småningom i betydelse

Inkomsterna från fastighetsskatterna har tillsvidare haft relativt sett liten betydelse för den kommunala sektorns ekonomi på Åland (ca 1,1 miljon euro på 2004 års nivå), men är för flera kommuner inte oväsentliga bland annat till följd av den omfattande fritidsbebyggelsen. Nästan hälften av fastighetsskatterna eller 49,4 procent av fastighetsskatterna härrör från fritidsbostäder och endast ca 5,1 procent från stadigvarande bostäder år 2004. I riket utgör omfattningen på inkomsterna från fastighetsbeskattningen cirka 70 procent av inkomsterna från samfundsbeskattningen i år. För de åländska kommunerna uppgår inkomsterna från beskattningen av fastigheter endast till ca 12 procent av inkomsterna från samfundsskatterna. Genom stigande beskattningsvärden och stigande skattesatser ökar likväl betydelsen av fastighetsskatterna för de åländska kommunerna sakta men säkert.

Flera kommuner diskuterar inför nästa år justeringar i skatteprocenterna för fastigheter. Inför i år gick tre kommuner (Geta, Kökar och Sund) in för att höja skatten på stadigvarande bostäder. Det är i dagsläget fyra kommuner som beskattar bostäder för stadigvarande boende, men möjligheten att beskatta dessa bostäder diskuteras i flera kommuner. Fyra kommuner höjde därtill den allmänna fastighetsskatteprocenten inför i år (Geta, Kökar, Sund och Vårdö). Alla kommuner utom Mariehamn har den högsta möjliga skattesatsen för fritidsbostäder.

Kommunerna har goda möjligheter att själva prognostisera fastighetsskatteinkomsterna och den redovisade skatten motsvarar väl debiterade belopp. Kalkylen för fastighetsskatterna i *tabell 5* presenteras per fastighetsskatteslag. Det är på så vis enkelt att utgående från kalkylen se vilka effekterna blir av förändringar i de enskilda skattesatserna.

I prognoserna för 2005 har beskattningsvärdena från juli i år använts som grund. Dessa beskattningsvärden har sedan justerats på basen av den skattade förändringen av byggnadskostnadsindex. Byggnadskostnadsindex har här beräknats stiga med 1,7 procent inför 2005 års beskattning. I kalkylen har vidare antagits att *skatteprocenterna hålls på samma nivå nästa år som i år*, detta eftersom några nya beslut tillsvidare inte fattats. Kalkylen har *inte tagit i beaktande nybyggnation, regelmässiga åldersavdrag eller andra justeringar i beskattningsvärdena*. Åldersavdragen tar till viss del ut tillväxten i värden till följd av

nybyggnationen, men variationer mellan kommunerna kan förekomma så att beskattningsvärdena på vissa fastighetsslag till och med sammanlagt sjunker för någon kommun. Antagandena om tillväxten är desamma för alla kommuner. Till den del nybyggnation i enskilda kommuner sker i den omfattning att de beskattningsvärden som ligger till grund för fastighetsbeskattningen ökar väsentligt har kommunen vanligen själv god kännedom om detta.

Tabell 5: Fastighetsskattekalkyl per fastighetsslag och kommun 2004 – 2005, 1.000 euro

	2004* Beskattningsvärden			2004* Skatt			2005** Beskattningsvärden			2005** Skatt		
	Stadigv. bostad	Annan bostad	Allmän skattepr.	Stadigv. bostad	Annan bostad	Allmän skattepr.	Stadigv. bostad	Annan bostad	Allmän skattepr.	Stadigv. bostad	Annan bostad	Allmän skattepr.
Brändö	6 717	2 707	3 709	0,0	24,4	0,0	6 831	2 753	3 772	0	25	0
Eckerö	11 663	4 525	18 394	0,0	40,7	55,2	11 862	4 602	18 707	0	41	56
Finström	35 282	4 045	20 216	17,6	36,4	20,2	35 882	4 114	20 560	18	37	21
Föglö	7 497	5 267	4 656	0,0	47,4	23,3	7 624	5 357	4 735	0	48	24
Geta	5 386	3 794	5 430	16,2	34,1	27,2	5 478	3 858	5 522	16	35	28
Hammarland	19 618	5 081	9 135	0,0	45,7	18,3	19 952	5 168	9 290	0,0	46,5	18,6
Jomala	51 266	4 501	38 424	0,0	40,5	96,1	52 137	4 578	39 077	0,0	41,2	97,7
Kumlinge	4 522	2 787	2 827	0,0	25,1	11,3	4 599	2 835	2 875	0,0	25,5	11,5
Kökar	3 776	2 487	2 600	3,8	22,4	15,6	3 840	2 530	2 645	3,8	22,8	15,9
Lemland	22 243	7 252	11 358	0,0	65,3	17,0	22 621	7 375	11 551	0,0	66,4	17,3
Lumparland	4 400	2 388	3 691	0,0	21,5	11,1	4 474	2 429	3 754	0,0	21,9	11,3
Saltvik	22 630	5 288	8 400	0,0	47,6	16,8	23 014	5 378	8 543	0,0	48,4	17,1
Sottunga	1 424	1 091	1 283	0,0	9,8	0,0	1 448	1 110	1 305	0,0	10,0	0,0
Sund	11 462	4 035	6 571	22,9	36,3	12,4	11 657	4 103	6 683	23,3	36,9	12,6
Värdö	5 571	5 032	4 088	0,0	45,3	6,1	5 666	5 117	4 157	0,0	46,1	6,2
Mariehamn	188 425	744	137 334	0,0	6,0	164,8	191 628	756	139 668	0,0	6,1	167,6
Hela Åland	401 881	61 025	278 117	60,5	548,5	495,3	408 713	62 062	282 845	61,5	557,8	503,8

*Föreninghus o dyl har inkluderats i beskattningsvärdena endast i de fall då de inte befriats från fastighetsskatten.

Sammandrag över skattekalkylerna

I tabell 6 nedan sammanfattas resultatet av kalkylerna för de tre skatteslagen. Kommunernas skatteinkomster sjönk med hela 4,8 procent år 2002. Förklaringen står i sin helhet att finna i samfundsskatterna, där den andel som tillfaller kommunerna sjönk samtidigt som vinstutvecklingen inom företagssektorn var negativ. Att kommunsektorns andel sjönk så kraftigt år 2002 beror på att fördelningen av samfundsskatterna utgjorde en del i den reform där det så kallade momsåterkravet från kommunerna slopades. Även för fjolåret pekar de preliminära beräkningarna mot en rätt svag utveckling av kommunernas skatteinkomster. Kommunernas samfundsskatteandel sjönk ytterligare. Trots en god tillväxt i företagets vinster sjönk samfundsskatterna med 8,7 procent och tillväxten i de övriga skatterna är inte heller så snabb. Den samlade tillväxten i skatteinkomsterna stannar således på 1,4 procent. Om inflationen beaktas blir den reella tillväxten endast 0,7 procent.

För innevarande år innebär avskaffandet av det allmänna avdraget att skatterna från förvärvsinkomstskatter ökar väsentligt. Detta, tillsammans med det faktum att tre kommuner har höjt skatteprocenterna i år, ger en tillväxt i förvärvsinkomstskatterna på drygt 6 procent. Den del av ökningen som föranleds av att det allmänna avdraget försvinner kommer dock inte kommunerna tillgodo, landskapsandelarna sjunker i motsvarande grad (se kapitel 5.3). Om man beaktar detta stannar tillväxten i förvärvsinkomstskatterna för i år på under 1,3 procent

och den totala skatteutvecklingen på en tillväxt på mindre än 1,7 procent. Prognoserna för vinstutvecklingen inom företagssektorn ser dock förhållandevis positiva ut och fastighetsskatterna ökar snabbare än tidigare som ett resultat av höjd uttaxering i flera kommuner. Inför nästa år visar kalkylerna på en relativ positiv utveckling för kommunernas skatteinkomster. Den samlade tillväxten skulle enligt beräkningarna då uppgå till 3,8 procent.

Tabell 6: Sammandrag över kalkylerade skatteinkomster, kommunerna totalt, 1.000 euro

	2002	2003**	2004**	2005**
Förvärvsinkomstskatt	52 678	54 367	58 114	60 591
förändring, %	4,2	3,2	6,9	4,3
Andel av samfundsskatt	9 575	8 742	9 092	9 183
förändring, %	-36,0	-8,7	4,0	1,0
Fastighetsskatt	1 041	1 062	1 104	1 123
förändring, %	6,8	2,0	4,0	1,7
Skatteinkomster, totalt	63 294	64 171	68 310	70 898
förändring, %	-4,8	1,4	6,4	3,8

5.3 Landskapsandelarna till kommunerna

Utvecklingen av volymen i landskapsandelarna var stabil fram till år 2003. En post som bidrog till tillväxten var kompletteringen av skatteinkomsterna, där beloppen ökade fram till ifjol.

De två senaste åren, 2003 och 2004, har relativt stora förändringar gjorts inom landskapsandelssystemet. Ifjol justerades grunderna för de sociala andelarna, för grundskolan samt för medborgarinstitutet. Därtill slopades kompensationen för det utökade förvärvsinkomstavrdraget i kommunalbeskattningen. Inför i år genomfördes en rad förändringar, de flesta förslagen hör ihop med avskaffandet av det allmänna avdraget. Den allmänna landskapsandelen sjönk till en tredjedel av tidigare gällande nivå genom att koefficienterna för de olika kommungrupperna justerades. Finström, Jomala och Mariehamn får i fortsättningen inte någon allmän andel alls. Skattekompletteringssystemet reviderades till ett utjämningsystem där de kommuner som har relativt sett hög skattekraft, i dagsläget Mariehamn och Saltvik, bidrar med medel till systemet. Landskapsandelarna för socialvården justerades neråt för en kommungrupp (Finström och Jomala) genom att bidragsprocenterna sänktes. Därutöver gjordes en mindre justering av befolkningsgränsen för landskapsandelen inom grundskolan inför 2004.

Inför år 2005 har tillvidare inga förändringar i landskapsandelssystemet föreslagits. Sammanställningen över landskapsandelarna per kommun och sektor för nästa år i *tabell 7* nedan är dock fortfarande preliminär. Eftersom beskattningen för år 2003 fortfarande inte är

slutförd kommer förändringar att ske när det gäller utjämningen av skatteinkomsterna och justeringsbeloppet⁵. Vid framräkningen av dessa belopp har de preliminära uppgifterna från skattestyrelsen per 4.10.2004 använts. Sammanställningen baseras på de beräkningar som legat till grund för överläggningarna mellan landskapet och kommunerna och som blev klara den 14 oktober.

Justeringsbeloppet presenteras skilt i tabellen för att tydliggöra dess inverkan på landskapsandelarna. Genom att det allmänna avdraget slopats från och med i år, så är år 2005 det sista året som justeringsbeloppet påverkar landskapsandelarna. Beloppet beräknas då ut på basen av 2003 års beskattningssuppgifter.

De prövningsbaserade stöden har inte fördelats i sammanställningen. Landskapsregeringen tog i den första tilläggsbudgeten för i år upp en ny form av prövningsbaserat stöd som är avsett för kommunernas missbrukarvård. Inför nästa år förslås det stödet preliminärt uppgå till 250.000 euro och beviljas alltså enligt prövning. Därutöver finns det allmänna prövningsbaserade stödet som för nästa år föreslås uppgå till cirka 170.000 euro. Det stödet kan på ansökan beviljas vid tillfälliga kommunalekonomiska svårigheter. Även den summan kan dock komma att ändra. Enligt det förslag som förts fram ska skatteutjämningen och det allmänna prövningsbaserade stödet tillsammans uppgå till 2 miljoner euro nästa år.

Tabell 7: Preliminära landskapsandelar per sektor och kommun år 2005, euro

Kommun	Socialvård	Grundskola	Medborgar- institut	Bibliotek	Idr., ungd.- o. kulturv.	Allm.ls-andel (inkl.bef.min)	Utjämning av skatte- inkomster	Justeringsbelop kompenseras (-/ avdras (+)	Sammanlagt år 2005
Brändö	221 344	380 111		11 285	4 971	131 035	241 137	5 168	984 715
Eckerö	424 103	372 669		15 057	8 639	21 959	401 737	8 958	1 235 206
Finström	849 994	824 128		41 322	22 885	0	16 577	-41 102	1 796 008
Föglö	304 748	353 342		13 322	5 868	154 697	209 545	12 931	1 028 593
Geta	188 168	200 599		7 756	4 450	18 912	448 273	11 876	856 281
Hammarland	504 713	403 160		22 965	13 175	33 490	407 426	9 885	1 375 043
Jomala	1 119 922	1 199 899		60 022	33 241	0	11 075	-43 014	2 467 173
Kumlinge	174 201	262 330		8 480	3 735	111 193	203 822	1 988	761 772
Kökar	136 103	187 379		6 420	2 828	76 635	261 145	2 682	667 828
Lemland	603 568	602 317		27 961	16 042	40 777	284 289	-15 827	1 590 781
Lumparland	131 348	127 291		6 444	3 697	9 397	174 065	969	451 273
Saltvik	692 811	516 658		29 392	16 862	42 862	-22 690	-8 731	1 284 626
Sottunga	67 181	91 012		2 936	1 293	34 094	12 823	-1 796	211 136
Sund	386 124	419 791		17 480	10 028	25 492	460 309	-4 882	1 324 106
Vårdö	158 800	215 214		9 137	4 025	106 100	202 143	5 890	689 530
Mariehamn	2 571 714	2 035 364	262 560	168 250	87 178	0	-1 480 633	172 657	3 471 776
Ej fördelat per kommun (finansieringsstöd enligt prövning)									168 957
SUMMA	8 534 843	8 191 264	262 560	448 229	238 917	806 643	1 831 043	117 652	20 364 804

⁵ Justeringsbeloppet har tillämpats från år 2001. Beloppet räknas ut på basen av tre faktorer: en kalkylerad ÅHS-avgift (0,8 procent), denna kalkylerade avgifts inverkan på skatteutjämningen samt effekterna av det allmänna avdraget på kommunernas inkomster. Beloppet dras i huvudsak av (eller läggs till) den allmänna andelen, och om den allmänna andelen inte räcker till, från den sociala andelen.

Enligt sammanställningen skulle landskapsandelarna totalt *sjunka med 0,9 procent*. Basbeloppen har indexjusterats med 2,32 procent. Det sjunkande beloppet för skatteutjämningen minskar det samlade utfallet. När samfundsskatterna minskar som ett resultat av lägre vinster inom företagssektorn, eller vilket varit än mer aktuellt, genom sjunkande andelar för kommunerna som grupp, drabbar det även skatteutjämningen. I 2005 års skatteutjämning utgör skatteintäkterna åren 2001 till 2003 grunden för beräkningarna. För åren 2003 och 2004 är den andel av samfundsskatterna som tillfaller kommunerna ännu lägre än tidigare, varför skatteutjämningen kommer att sjunka ytterligare år 2006. Därtill har naturligtvis omläggningen av skattekompletteringen till ett utjämningsystem haft avgörande betydelse. Enligt beräkningarna skulle två kommuner: Mariehamn och Saltvik bidra till utjämningsystemet nästa år, medan övriga 14 kommuner erhåller skattekomplettering. De landskapsandelar som ökar enligt kalkylen är framför allt andelarna för grundskolväsendet.

Observera att de kompensationer som kommunerna får på grund av reformen av fördelningen av samfundsskatter ingår inte i sammanställningen, inte heller kompensationen för det ökande förvärvsinkomststavadraget i kommunalbeskattningen. Grunderna för dessa kompensationer beskrevs närmare i avsnitt 5.2. Sammantaget beräknas kompensationerna preliminärt uppgå till cirka 1,965 miljoner euro. *En preliminär sammanställning av kompensationerna finns i bilagan* till den här rapporten. Om de här kompensationerna fogas till sammanställningen över de landskapsandelar som betalas enligt det egentliga landskapsandelssystemet ökar överföringarna till kommunerna med ungefär 2 procent i år.

5.4 Kommunernas samlade skattefinansiering

Ett beskrivande nyckeltal som ofta används i kommunala sammanhang är kommunernas skattefinansiering. I begreppet ingår såväl kommunernas skatteinkomster som landskapsandelarna till kommunerna. I *tabell 8*, sammanfattas på basen av kalkylerna i den här rapporten utvecklingen som helhet för dessa inkomstslag⁶.

Tabell 8: Kommunernas samlade skattefinansiering, 1.000 euro samt euro per invånare

	2002	2003*	2004**	2005**
Skatteinkomster, totalt	63 294	64 171	68 310	70 898
Landskapsandelar netto, totalt	21 860	22 662	20 548	20 365
Skattefinansiering, totalt	85 154	86 833	88 858	91 262
Förändring, %		2,0	2,3	2,7
Skattefinansiering, euro per invånare	3 274	3 307	3 373	3 449
Förändring, %		1,0	2,0	2,3

⁶ Uppgifterna skiljer sig från bokslutsuppgifterna i avsnitt 5.1. Här presenteras uppgifterna enligt de år de hänförs till, medan de i boksluten uppges enligt hur de har redovisats till kommunerna.

Tillväxten i kommunernas skattefinansiering beräknas ha varit negativ år 2002, vilket är det senaste året för vilket beskattningen slutförts. De negativa siffrorna för år 2002 är framför allt ett resultat av kvittningen av momsåterkravet mot samfundsskatten, vilket redogjorts för tidigare. För år 2003 visar kalkylerna på en svag nominell tillväxt. År 2004 präglas skattefinansieringen av att det allmänna avdraget slopats och av de omläggningar av landskapsandelarna som hänger samman med den reformen. Sammantaget ser dock utvecklingen av skatteinkomsterna åren 2004 och 2005 lite positivare ut.

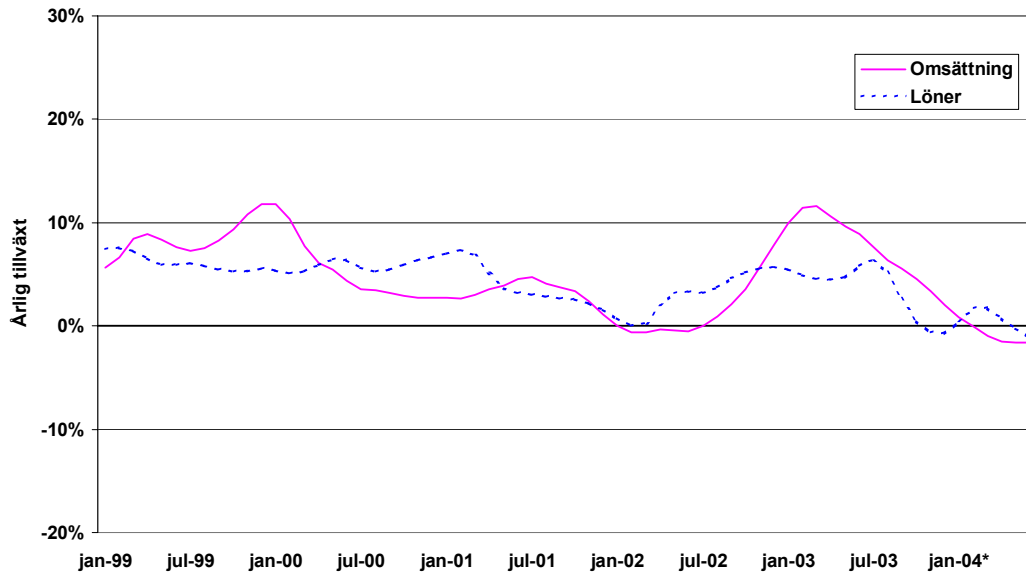
De systembundna landskapsandelarna som tidigare varit en säker och sakta växande inkomstkälla för kommunsektorn sjunker enligt de preliminära beräkningarna både i år och nästa år. Därtill är utvecklingen av samfundsskatterna osäker. Dels härrör en betydande delar av samfundsskatterna sjöfartssektorn där förändringarna i verksamhetsförutsättningarna har varit betydande den senaste tiden och ytterligare utmaningar är att vänta. Dels är det på kort sikt osäkert hur reformen av företagsbeskattningen kommer att påverka intäkterna från samfundsskatterna i år och nästa år. När det slutligen gäller utvecklingen av förvärvsinkomstskatterna är den tillväxt som kalkylerats beroende av att avdragen i kommunalbeskattningen inte utökas från statens sida, något som hittills gjorts regelmässigt varje år. Via landskapslagstiftningen kommer dessa förändringar att gälla även på Åland.

Utvecklingen av skattefinansieringen följer i dagsläget inte utvecklingen av utgifterna inom kommunsektorn. Trots ansträngningar och åtstramningar för att minska tillväxten inom den kommunala sektorn har nettoutgifterna ökat snabbare än inkomsterna från skatter och landskapsandelar.

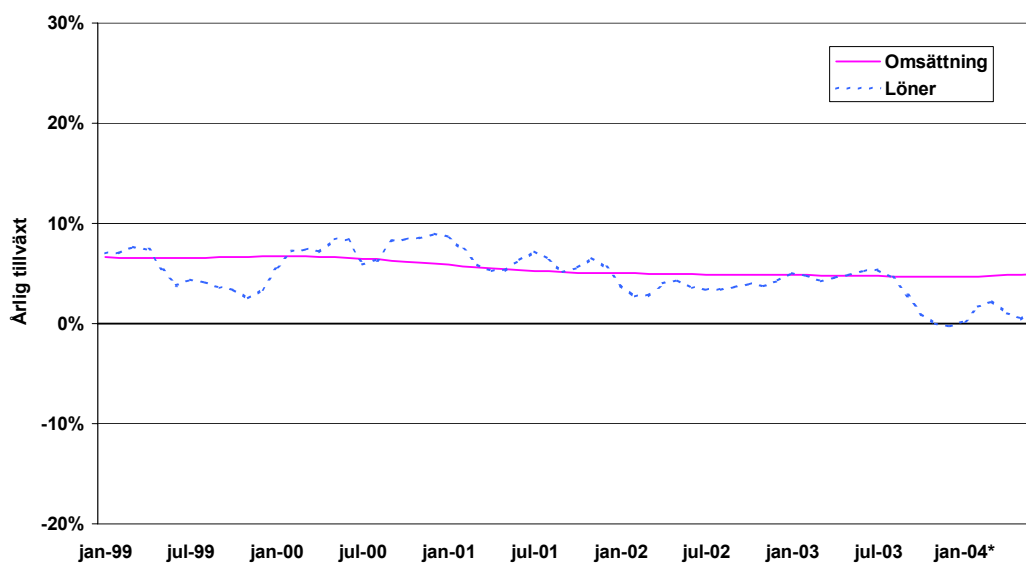
Bilagor

Uppgifter om omsättningens och lönesummans utveckling per region

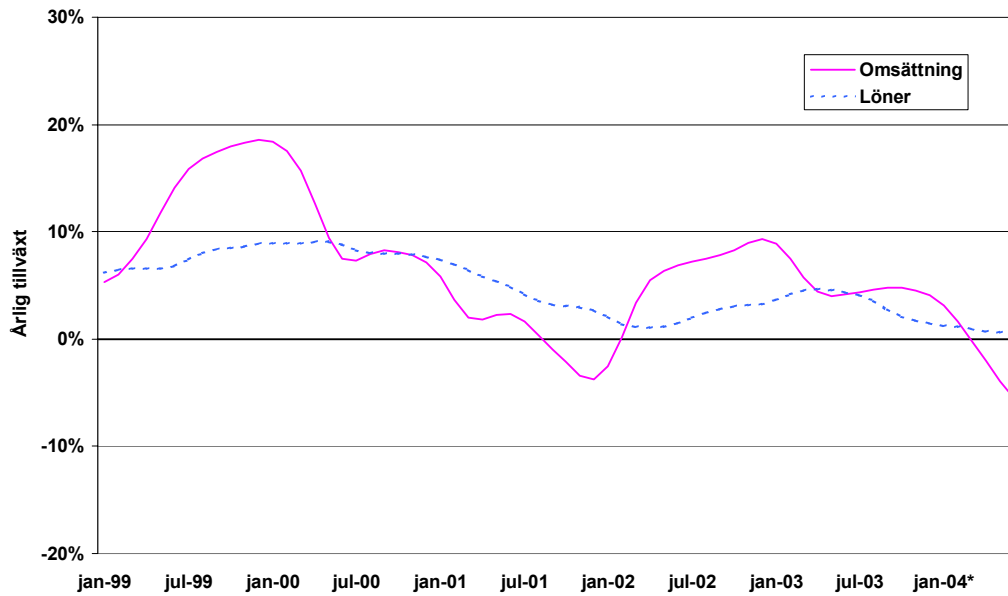
Omsättningens och lönevolymernas tillväxttakt, Mariehamn



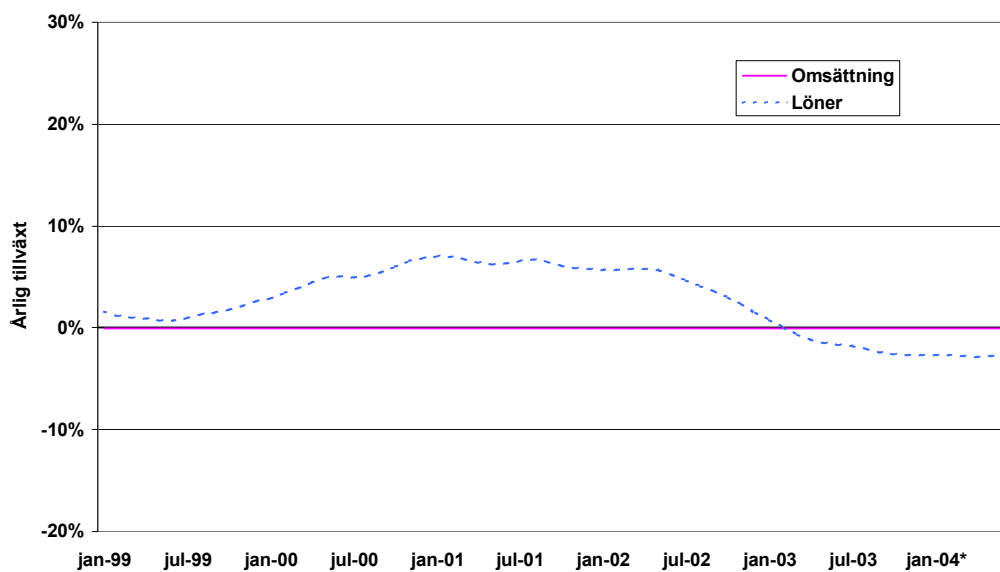
Omsättningens och lönevolymernas tillväxttakt, centralkommunerna



Omsättningens och lönevolymernas tillväxttakt, randkommunerna



Omsättningens och lönevolymernas tillväxttakt, skärgårdskommunerna



**Preliminär förvärvsinkomstskatteklaskyl, Mariehamn (1.000 euro)
Oktober 2004**

	2002	2003*	2004**	2005**
Förvärvsinkomster	206 764	212 163	217 870	224 264
<i>förändring, %</i>	5,0	2,6	2,7	2,9
Avdrag, riks-	34 131	37 004	42 966	44 007
Avdrag för inkomstens förvärvande	3 055	3 620	3 878	3 992
Förvärvsinkomstsvdrag	9 332	11 572	16 994	17 717
Grundsvdrag	1 631	1 598	1 678	1 678
Övriga svdrag	20 113	20 214	20 416	20 620
Avdrag, åländska	12 801	13 178	4 629	4 765
Resekostnadsavdrag	518	539	553	569
Studielåneavdrag	81	83	85	87
Sjukdomskostn.avdrag	3 369	3 537	3 640	3 750
Studieavdrag	337	344	351	358
Allmänt svdrag	8 496	8 674	0	0
Avdrag, sammanlagt	46 932	50 182	47 595	48 772
Beskattningsbar inkomst	159 832	161 981	170 275	175 492
Skattesats	16,00	16,00	16,00	16,00
Kalkylerad skatt	25 573	25 917	27 244	28 079
Underskottsgottgörelse mm	194	204	224	0
Övr. svdrag från skatten	1 326	1 326	1 339	1 353
Debiteras	24 053	24 387	25 681	26 726
"Förvärvsinkomstören"	150 332	152 421	160 504	167 039
<i>förändring, %</i>	4,6	1,4	5,3	4,1

**Preliminär förvärvsinkomstskatteklaskyl, centralkommunerna (1.000 euro)
Oktober 2004**

	2002	2003*	2004**	2005**
Förvärvsinkomster	143 904	150 592	155 245	160 805
<i>förändring, %</i>	5,3	4,6	3,1	3,6
Avdrag, riks-	26 441	28 708	31 808	32 655
Avdrag för inkomstens förvärvande	2 264	2 683	2 763	2 862
Förvärvsinkomstsvdrag	7 514	9 317	12 109	12 704
Grundsvdrag	1 544	1 513	1 589	1 589
Övriga svdrag	15 119	15 195	15 347	15 500
Avdrag, åländska	10 396	10 722	5 030	5 210
Resekostnadsavdrag	2 071	2 154	2 219	2 298
Studielåneavdrag	43	44	45	47
Sjukdomskostn.avdrag	2 341	2 458	2 538	2 632
Studieavdrag	219	223	228	232
Allmänt svdrag	5 722	5 842	0	0
Avdrag, sammanlagt	36 837	39 430	36 838	37 865
Beskattningsbar inkomst	107 067	111 162	118 407	122 940
Kalkylerad skatt	17 691	18 514	19 961	20 724
Underskottsgottgörelse mm	216	227	249	0
Övr. svdrag från skatten	885	885	894	903
Debiteras	16 591	17 403	18 818	19 821
"Förvärvsinkomstören"	100 405	104 483	111 618	117 579
<i>förändring, %</i>	4,2	4,1	6,8	5,3

**Preliminär förvärvsinkomstskatte­kalkyl, randkommunerna (1.000 euro)
Oktober 2004**

	2002	2003*	2004**	2005**
Förvärvsinkomster	68 280	71 162	74 155	75 736
<i>förändring, %</i>	5,9	4,2	4,2	2,1
Avdrag, riks-	14 199	15 321	16 625	16 937
Avdrag för inkomstens förvärvande	1 100	1 304	1 320	1 348
Förvärvsinkomstavdrag	3 733	4 629	5 784	5 983
Grundavdrag	967	948	995	995
Övriga avdrag	8 399	8 441	8 525	8 611
Avdrag, åländska	5 688	5 877	3 357	3 432
Resekostnadsavdrag	1 701	1 769	1 841	1 882
Studielåneavdrag	17	18	18	19
Sjukdomskostn.avdrag	1 270	1 334	1 392	1 424
Studieavdrag	102	104	106	108
Allmänt avdrag	2 598	2 653	0	0
Avdrag, sammanlagt	19 887	21 198	19 982	20 369
Beskattningsbar inkomst	48 393	49 964	54 174	55 367
Kalkylerad skatt	8 493	8 850	9 595	9 807
Underskottsgottgörelse mm	99	104	114	0
Övr. avdrag från skatten	467	467	471	476
Debiteras	7 928	8 280	9 009	9 331
"Förvärvsinkomstören"	45 172	46 747	50 872	52 684
<i>förändring, %</i>	5,3	3,5	8,8	3,6

**Preliminär förvärvsinkomstskatte­kalkyl, skärgården (1.000 euro)
Oktober 2004**

	2002	2003*	2004**	2005**
Förvärvsinkomster	36 289	37 774	38 960	39 562
<i>förändring, %</i>	1,1	4,1	3,1	1,5
Avdrag, riks-	8 041	8 582	9 546	9 696
Avdrag för inkomstens förvärvande	560	664	693	704
Förvärvsinkomstavdrag	1 761	2 184	3 039	3 125
Grundavdrag	568	557	584	584
Övriga avdrag	5 152	5 178	5 230	5 282
Avdrag, åländska	2 405	2 480	1 102	1 123
Resekostnadsavdrag	308	320	334	343
Studielåneavdrag	12	12	13	13
Sjukdomskostn.avdrag	649	681	705	717
Studieavdrag	48	49	50	51
Allmänt avdrag	1 388	1 417	0	0
Avdrag, sammanlagt	10 446	11 062	10 648	10 819
Beskattningsbar inkomst	25 843	26 712	28 312	28 743
Kalkylerad skatt	4 470	4 662	4 978	5 052
Underskottsgottgörelse mm	32	34	37	0
Övr. avdrag från skatten	332	332	335	338
Debiteras	4 106	4 297	4 606	4 713
"Förvärvsinkomstören"	23 735	24 625	26 204	26 827
<i>förändring, %</i>	0,0	3,7	6,4	2,4

Kompensationer från landskapet till kommunerna 2005, enligt överenskommelse mellan landskapsregeringen och kommunerna 14.10.2004

Kommun	Kompensation för ändrad samfundsskatt fördelningsnyckel*)	Kompensation för utebliven kapitalinkomstskatt**)	Kompensation för utökad förvärvsinkomsavdrag***)	Kompensationer Sammanlagt
Brändö		11 896	25 481	37 377
Eckerö		34 584	46 059	80 642
Finström		37 133	129 311	166 444
Föglö		6 883	30 775	37 657
Geta	11 589	10 622	26 249	48 459
Hammarland	3 893	40 702	73 833	118 428
Jomala		66 448	190 514	256 963
Kumlinge		18 014	20 927	38 941
Kökar		5 608	14 804	20 412
Lemland		19 883	82 851	102 735
Lumparland		8 412	22 338	30 750
Saltvik	57 948	31 780	91 872	181 600
Sottunga	4 487	3 909	6 010	14 405
Sund	4 640	10 197	62 894	77 731
Vårdö	33 562	7 902	20 265	61 729
Mariehamn	51 663	83 273	555 817	690 752
SUMMA	167 781	397 244	1 400 000	1 965 025

Uppgifter om beskattningen preliminära per 4.10.2004.

*) Kompensationen för år 2005 är beräknad utgående från ÅSUB:s prognos över samfundsskatten år 2004 och antagandet att kompensationen för kapitalinkomstskatten uppgår till samma belopp som år 2004.

***) Kompensationen för kapitalinkomstskatten har kalkylerats utgående från att skatten år 2003 skulle vara lika som år 2002.

***) Kompensation för utökad förvärvsinkomstavdrag följer samma fördelning som år 2004 per kommun.